

Marksizm ve Feminizmin Mutsuz Evliliği

Heidi Harman

Çeviri: Aytül Kantarcı

Marksizm ve feminizmin evliliği, İngiliz örf ve adet hukukunda belirtilen karı-kocanın evliliğine benzemektedir; Marksizm ve feminizm birdir ve bu bir, Marksizmdir[1]. Marksizmi ve feminizmi son zamanlardaki birleştirme çabaları, feministler olarak bize tatmin edici gelmiyor, çünkü bu girişimler, feminist mücadeleyi sermayeye karşı verilen “daha geniş” mücadelenin kapsamı içine alıyor. Benzetmemizi sürdürürsek, ya daha sağlıklı bir evliliğe varmamız ya da boşanmamız gerekmektedir.

Bu evlilikteki eşitsizlikler, diğer pek çok toplumsal görüngü gibi, arızı değildir. Pek çok Marksist, feminizmin olsa olsa sınıf mücadelesinden daha az önemli, en kötü ihtimalle de işçi sınıfını bölücü bir nitelik taşıdığını öne sürmektedirler. Bu siyasi tutum, feminizmi sınıf mücadelesi içine alan bir analizi ortaya çıkarmaktadır. Dahası, sermayeye ilişkin olarak Marksizmin analitik gücü, onun cinsiyetçiliğe ilişkin sınırlılığını gözden saklamaktadır. Biz bu makalede, Marksist analizin, başta sermaye olmak üzere, tarihsel gelişimin yasalarına ilişkin esaslı bir kavrayış sağlamasına karşın, Marksist kategorilerin cinsiyet körü olduğunu öne süreceğiz. Yalnızca özgül bir feminist analiz kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilerin bütüncül karakterini ortaya çıkarır. Yine de tek başına feminist analiz yetersiz kalır, çünkü, o da tarihsel bakış açısına sahip değildir ve yeterli derecede materyalist değildir. Batılı kapitalist toplumların gelişimini ve bu toplumlar içinde kadınların kötü durumunu anlamak istiyorsak, hem, başta tarihsel ve materyalist yöntemi olmak üzere Marksist analiz, hem de toplumsal ve tarihsel bir yapı olarak patriarkayı (ataerkillik) tanımlamasıyla feminist analiz, kaynak olarak kullanılmalıdır. Bu makalede, Marksist feminist analiz için yeni bir yönelim önereceğiz.

Tartışmamızın birinci bölümü, “kadın sorunu”na ilişkin çeşitli Marksist yaklaşımları ele almaktadır. Daha sonra, ikinci bölümde, radikal feministlerin çalışmalarına döneceğiz. Patriarkanın radikal feminist tanımlamalarının sınırlılığından söz ettikten sonra, kendi argümanımızı ortaya koyacağız. Üçüncü bölümde ise gerek kapitalist toplumların gelişimi, gerekse kadınların şu anda içinde bulundukları durum hakkında öneriler getirmek için, hem Marksizmin hem de feminizmin güçlü yanlarını kullanmaya çalışacağız. Son zamanlardaki sosyalist feminist çalışmalardaki dengesizliği düzelterek ve günümüzdeki sosyo-ekonomik formasyonumuzun daha kapsamlı bir analizini ortaya koyarak, feminist amaçları analiz etmek için Marksist metodoloji kullanacağız. Materyalist bir analizin, patriarkanın basit bir şekilde insan ruhuna ait bir şey değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik bir yapı olduğunu gösterdiğini öne süreceğiz. Ayrıca, içinde yaşadığımız toplumun, onun hem kapitalist hem de patriarkal yönlerde düzenlendiğini kabul ettiğimiz vakit en iyi şekilde anlaşılabilirliğini iddia edeceğiz. Patriarkal ve kapitalist çıkarlar arasındaki gerilime dikkat çekerken, sermaye birikiminin hem kendisini patriarkal toplumsal yapıyla uzlaştırdığını, hem de bu yapının idame edilmesinde yardımcı olduğunu öne süreceğiz. Bu çerçevede, patriarkal ilişkilerin kapitalizmi destekleme eğiliminde olduğunu göstererek, cinsiyetçi ideolojinin günümüzde alışılmışın dışında bir kapitalist biçim aldığını göstereceğiz. Kısaca, patriarka ile kapitalizm arasında bir ortaklığın ortaya çıkarak geliştiği argümanını ortaya koyacağız.

Dördüncü ve son bölümde ise, Marksizm ve feminizm arasındaki siyasi ilişkilerin, solun kadın sorununa ilişkin anlayışında görülen, Marksizmin feminizm üzerindeki hakimiyetini ortaya koyduğunu ileri süreceğiz. Dolayısıyla, Marksizm ve feminizm arasındaki daha gelişmiş bir birlik, yalnızca sınıf ve cinsiyet ilişkilerinin gelişmiş entelektüel kavrayışını değil, aynı zamanda bu ittifakın, sol politikadaki egemenlik ve ikincillik ilişkilerinin yerini almasını gerektirir.

I- Marksizm ve Kadın Sorunu

Kadın sorunu hiçbir zaman “feminist sorun” olmamıştır. Feminist sorun, kadınlar ve erkekler arasındaki cinsel eşitsizliğin nedenlerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyetine yöneliktir. Kadının durumuna ilişkin çoğu Marksist analiz, sorun olarak, kadının erkeklerle değil, kadının ekonomik sistemle ilişkisini ele alır ve açık bir şekilde bununla, birincinin, ikinci tartışma kapsamı içinde açıklanmasını amaçlar. Kadın sorununa ilişkin Marksist analiz üç temel biçim almıştır. Bu analizlerin hepsi kadına uygulanan baskıyı, bizim üretimle bağlantımız (ya da bu bağlantının yokluğu) şeklinde görür. Kadını işçi sınıfının bir parçası olarak tanımlayarak, bu analizler, mütemadiyen kadınların erkeklerle ilişkisini, işçilerin sermayeyle ilişkisi içine alır. İlk olarak, Marx, Engels, Kautsky ve Lenin de dahil olmak üzere ilk Marksistler, kapitalizmin tüm kadınları ücretli işgücü içine çekmekte ve bu sürecin, cinsiyete dayalı iş bölümünü yıkmakta olduğunu düşündüler. İkinci olarak, çağdaş Marksistler, kadınları kapitalizmdeki günlük yaşamın analizi içine aldılar. Bu görüşe göre, yaşamımızın tüm unsurları kapitalist sistemi yeniden üretir şekilde görülmektedir ve bu sistemin içinde hepimiz işçiyizdir. Üçüncü olarak, Marksist feministler ev işi ve onun sermayeyle olan ilişkisi üzerine odaklanmışlardır ve bunlardan bazıları, ev işinin artı değer yarattığını ve ev kadınlarının doğrudan kapitalistler için çalıştıklarını öne sürmüşlerdir. ?imdi bu üç yaklaşım üzerinde duracağız.

Engels, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni’nde, kadının ikincil konumunu kabul etmiş ve bu durumu özel mülkiyet kurumuna atfetmiştir[2]. Engels, burjuva ailelerde kadınların, patronlarına hizmet etmek, tek eşli olmak ve ailenin malını miras edinecek ve bu malları artırmaya devam edecek çocuklar doğurmak zorunda olduklarını öne sürer. Engels, proleterler içinde kadınlara baskı uygulanmadığını, çünkü proleterlerin çocuklarına miras bırakacakları özel mülkiyete sahip olmadıklarını iddia eder. Engels ayrıca, ücretli işin yaygınlaşmasının küçük topraklı köylülüğü yok etmesiyle ve erkeklerin yanı sıra kadınların ve çocukların ücretli iş gücü içinde yer almasıyla, erkeğin hanehalkı üzerindeki otoritesinin zayıfladığını ve patriarkal ilişkilerin yok olduğunu iddia eder[3].

Böylece, Engels’e göre, işgücü içinde yer almaları, kadınların özgürleşmesinin anahtarıydı. Kapitalizm cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldıracak ve tüm işçilere eşit davranacaktı. Kadınlar ekonomik olarak erkeklerden bağımsız olacak ve proleter devrimin yapılmasında erkeklerle eşit bir şekilde yer alacaktı. Devrimden sonra, tüm insanlar işgücü içinde yer aldıklarında ve özel mülkiyet ortadan kaldırıldığında, kadınlar, erkeklerin yanı sıra sermayenin egemenliğinden de kurtulacaklardı. Marksistler, kadınların işgücüne katılmalarının, iki işe birden, yani ev işi ve ücretli işe, sahip olmaları nedeniyle, kendileri ve aileleri için getireceği zorluklardan haberdarlardı. Bununla birlikte Marksistler, kadınların evde sürüp giden ikincil konumları üzerinde daha az, kapitalizmin patriarkal ilişkileri “erozyona uğrattıcı” ilerlemeci karakteri üzerinde daha çok durdular. Sosyalizmde, ev işi de kollektifleştirilecek ve kadınlar çifte yükten kurtulacaklardı.

Bu ilk Marksist yaklaşımın siyasi olarak ima ettiği şeyler açıktır. Kadınların kurtuluşu, ilk olarak, onların erkekler gibi işgücüne katılmalarını, ikinci olarak da, erkeklerle birlikte kapitalizme karşı verilecek devrimci mücadeleye katılmalarını gerektirir. İlk Marksistler, sermayenin genelde işçilerin sömürülmelerinin nedeni olması gibi, sermaye ve özel mülkiyetin, kadınların da baskı altında olmalarının nedeni olduğunu öne sürerler.

Kendi dönemlerinde kadınların içinde bulunduğu üzücü durumun farkında olmalarına karşın, ilk Marksistler, kapitalizmde kadın ve erkeklerin deneyimleri arasındaki farklar üzerinde durmakta yetersiz kaldılar. Kadınların, kadın olarak, nasıl ve neden baskı altında oldukları türünden feminist sorunlar üzerinde odaklanmadılar. Bu nedenle de, erkeklerin, kadınların ikincil konumlarının sürmesindeki çıkarlarını kabul etmediler. Üçüncü bölümde ele alacağımız gibi, erkekler, ev işi yapmak zorunda olmamaktan, kızları ve karılarının kendilerine hizmet etmelerinden ve iş pazarında daha iyi yerlere sahip olmaktan yarar sağlamışlardır. Patriarkal ilişkiler, ilk Marksistlerin söyledikleri gibi, kapitalizm tarafından çabucak devre dışı bırakılacak atalardan kalma bir şey olmadığı gibi, kapitalizmle birlikte yaşamayı ve güç kazanarak büyümeyi sürdürmektedir. Ve, sermaye ve özel mülkiyet, kadınların kadınlar olarak baskı altında olmasının nedeni olmadığı içindir ki, tek başına bunların ortadan kalkması, kadınlar üzerindeki baskının kalkmasıyla sonuçlanmayacaktır.

İkinci Marksist yaklaşımı, yani günlük yaşam okulunu, örnekleyen son zamanlarda yayımlanmış makalelerin belki de en popüler olanı, Eli Zaretsky'nin *Socialist Revolution*'da[4] yazdığı dizidir. Feminist analizle fikir birliği içinde olarak Zaretsky, cinsiyetçiliğin kapitalizmin yarattığı yeni bir görünüş olmadığını söylemesine karşın, cinsiyetçiliğin şimdi aldığı belli şeklin, sermaye tarafından biçimlendirildiğini vurgular. Zaretsky, kapitalizmde kadınların ve erkeklerin farklı deneyimleri üzerinde odaklanır. Engels'ten bir yüzyıl sonra kapitalizmin olgunlaştığı dönemde yazan Zaretsky, kapitalizmin tüm kadınları erkeklerle eşit biçimde işgücü içine çekmediğini belirtir. Tersine, sermaye bir taraftan ev, aile ve bireysel yaşam, diğer taraftan da, işyeri arasında bir ayrım meydana getirmiştir[5].

Zaretsky'ye göre, ev işi ve ücretli iş arasındaki bu ayrım yüzünden, cinsiyetçilik kapitalizmde daha tehlikeli olmuştur. Kadınlar üzerindeki artan baskı, onların ücretli işin dışında tutulmaları yüzündendir. Zaretsky, erkeklerin ücretli iş yapmak zorunda olmaları yüzünden baskı altında olduklarını, kadınların ise ücretli işte çalışmalarına izin verilmemesi yüzünden baskı altında olduklarını öne sürer. Kadınların ücretli işgücü dışında tutulmalarının nedeni başta kapitalizmdir, çünkü kapitalizm hem ev dışında ücretli çalışma olanakları yaratır, hem de kapitalist sistem için ücretli işçilerin (biyolojik) yeniden üretimini sağlamak amacıyla kadınların evde çalışmalarını gerekli kılar. Kadınlar işgücünü yeniden üretirler, işçiler için psikolojik bakımı sağlarlar ve yabancılaşma denizinde bir mahremiyet adası oluştururlar. Zaretsky'ye göre, kadınlar erkekler için değil, sermaye için çalışırlar; yalnızca evin işyerinden ayrılması ve kapitalizmin yol açtığı ev işinin özelleşmesidir ki, kadınların evde özel olarak erkekler için çalıştıkları görünümünü yaratır. Kadınların erkekler için çalıştıkları görünümü ile kadınların sermaye için çalıştıkları gerçeği arasındaki bu farklılık, kadın hareketinin enerjisini yanlış yere yönlendirmesine neden olmaktadır. Kadınlar, evde çalışmalarına karşın, kendilerinin de işçi sınıfının bir parçası olduklarını kabul etmelidirler.

Zaretsky'ye göre, “ev kadınları, proletarya ile birlikte, gelişmiş kapitalist toplumun iki karakteristik işçisi olarak ortaya çıktı”[6] ve onların yaşamlarının bölünmesi, hem koca-proleter hem de karı-ev kadını baskı altında tutar. Sosyalistlere, bu yıkıcı bölünmenin ortadan kaldırıldığı bir toplum kurmak için mücadele etme imkanını, yalnızca, kadınların

evdeki çalışmasını ve tüm diğerk toplumsal olarak gerekli faaliyetleri içeren “retimin” yeniden kavramsallaştırılması verecektir. Zaretsky’ye göre, kadın ve erkekler birlikte (ya da ayrı olarak), yaşamlarının bu parçalara ayrılmış alanlarını yeniden birleştirmek ve kamusal olduğu kadar özel ihtiyaçlarımızı da karşılayan insani bir sosyalizmin yaratılması için mücadele etmelidirler. Kapitalizmin, sorunlarının kökeninde yer aldığını kabul ederek, kadın ve erkekler birbirlerine karşı değil sermayeye karşı savaşacaklardır. Özel ve kamusal yaşamlarımız arasındaki ayrımı o yarattığı için, kapitalizmin yıkılması bu ayrımın sona ermesine yol açacak, yaşamlarımızı yeniden birleştirecek ve hem kadınların hem de erkeklerin üzerindeki baskıya son verecektir.

Zaretsky’nin analizi feminist harekete çok şey borçludur, fakat, nihayetinde bu hareketin yeni bir yönelime girmesi gerektiğini öne sürmektedir. Zaretsky, cinsiyetçiliğin kapitalizm öncesinde de var olduğunu öne süren feminist argümanı kabul etmektedir; sermayenin yeniden üretimi için ev işinin önemli olduğu yolundaki Marksist feminist argümanların çoğunu benimsemektedir; ev işinin ağır iş olduğunu kabul etmekte ve ev işini kmsememektedir; ve erkek egemenliği ve cinsiyetçilik kavramlarını kullanmaktadır. Ancak Zaretsky’nin analizi, eninde sonunda, sorunun merkezi olarak, ayrılık nosyonuna ve kapitalizme atfedilebilecek bölünme kavramına dayanmaktadır. Kadınların ve erkeklerin alanlarının tamamlayıcı, ayrı fakat eşit şekilde önemli olduğunu öne süren yirminci yüzyılın başlarındaki “tamamlayıcı alanlar” argümanı gibi, Zaretsky, kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliğin varlığı ve önemini büyük ölçüde yadsımaktadır. Zaretsky, kadınlar, aile ve özel alanın kapitalizmle ilişkisi üzerinde odaklanmaktadır. Dahası, Zaretsky’nin ne sürdüğü gibi, eğer özel alanı kapitalizm yarattıysa, bu neden kadınların özel alanda çalışmaları ve erkeklerin işgücüne katılmaları şeklinde oldu? Kuşkusuz bu, erkeklerin kadınlar üzerindeki sistemli egemenliği olan patriyarka ile ilişkilendirilmeksizin açıklanamaz. Bize göre, aile, işgücü pazarı, ekonomi ve toplumdaki sorun, basit bir şekilde kadınlar ile erkekler arasındaki iş bölümü değil, erkekleri üstün, kadınlarıysa ikincil bir konuma yerleştiren bölünmedir.

Engels’in kadınların baskı altında tutulmasına kapitalist katkı olarak özel mülkiyeti görmesi gibi, Zaretsky de özel alanı görmektedir. Zaretsky ve Engels kadınlar, erkekler, çocuklar ve yetişkinlerin aile merkezli girişimlerde beraber çalıştıkları ve hepsinin cemiyyet yaşamına katıldıkları sanayi öncesi aile ve cemiyyeti romantize etmektedirler. Zaretsky’nin insani sosyalizmi aileyi yeniden birleştirecek ve bu “mutlu atölyeyi” yeniden yaratacaktır.

Sosyalizmin hem erkeklerin hem de kadınların çıkarına olduğunu öne sürerken, hepimizin o aynı biçimdeki “insani sosyalizm” için mücadele ettiğimiz ya da oraya ulaşmak için aynı mücadele mefhumuna sahip olduğumuz açık değildir, dahası, üzerimizdeki mevcut baskıdan tek başına kapitalizm sorumlu değildir. Zaretsky’nin, kadınların erkekler için çalışıyorlarmış gibi göründüğünü ancak gerçekte onların sermaye için çalıştıklarını düşünmesine karşın biz, kadınların aile içinde çalışmasının -açık bir şekilde kapitalizmi de yeniden üretiyor olmasının yanı sıra- gerçekten erkekler için olduğunu düşünüyoruz. Üretimin yeniden kavramsallaştırılması, yaratmak istediğimiz toplum biçimi hakkında düşünmemize yardımcı olabilir ancak, günümüz ile bu toplumun yaratılması arasında geçecek dönemde, kadınlar ve erkekler arasındaki mücadele, sermayeye karşı verilen mücadelenin yanı sıra devam etmek zorundadır.

Ev işini inceleyen Marksist feministler de feminist mücadeleyi sermayeye karşı mücadelenin içine almışlardır. Mariarosa Dalla Costa’nın ev işi konusundaki teorik analizi, esas olarak ev işinin sermayeyle ilişkisi ve kapitalist toplumda ev işinin yeri konusunda bir argümandır ve ev işi örneğinde kadınlarla erkekler arasındaki ilişkileri kapsamaz [7]. Bununla birlikte, Dalla

Costa'nın, kadınların ev işi için ücret talep etmeleri konusundaki siyasi tutumu, kadın hareketi içinde yer alan kadınlar arasında, ev işinin önemi konusunda bilinçlenmeyi büyük ölçüde artırmıştır. Bu talep ABD'deki kadın grupları arasında tartışıldı ve hala tartışılmaktadır [8]. Kadınların evde, işgücünün yeniden üretimini sağlayarak sermaye için temel hizmetleri sağlamakla kalmadığını, aynı zamanda bu çalışma yoluyla artı değer yarattığını [9] iddia ederek Dalla Costa, aynı zamanda ev işinin önemi konusunda solun bilincini önemli ölçüde artırmış ve ev işinin sermaye ile ilişkisi konusunda uzun bir tartışmayı başlatmıştır [10].

Dalla Costa, ev işinin gerçek bir çalışma olduğu konusundaki feminist düşüncüyü, ev işinin ücretli iş olması gerektiğini öne sürerek, kapitalizmde ev işine meşruiyet kazandırmak için kullanır. Kadınlar, kendilerinin geleneksel işgücü içine girmeleri için zorlanmalarına izin vermek yerine, ev işi için ücret talep etmelidirler çünkü, geleneksel işgücü içinde kadınlar "çifte çalışma" ile hem sermayeye bedava ev işi hizmeti vermeye, hem de ücretli işte çalışmaya devam edeceklerdir. Dalla Costa, ev işi karşılığında ücret alan kadınların toplu çocuk bakımı, yemek hazırlanması ve benzeri yollarla ev işini kollektif olarak organize edebileceklerini söylemektedir. Ücret talep etmek ve ücret almak, yaptıkları işin önemi konusunda kadınların bilincini artıracak; ev işinin özel zorunluluğunun yanı sıra toplumsal önemini görmelerini sağlayacaktır ki, bu da daha kapsamlı bir toplumsal değişim için gerekli bir ilk adımdır.

Dalla Costa, ev işi konusunda toplumsal olarak önemli olanın, onun sermayeye gerekliliği olduğunu öne sürer. Bunun içinde, kadınların stratejik önemi yatar. Ev işi için ücret talep ederek ve iş pazarına katılmayı reddederek kadınlar, sermayeye karşı mücadelenin öncülüğünü yapabilirler. Kadın toplulukları örgütleri, sermaye için yıkıcı olabilir ve yalnızca sermayenin tecavüzüne karşı direnişin değil fakat aynı zamanda, yeni bir toplumun oluşturulmasının da temelini atabilirler.

Dalla Costa erkeklerin, (kadınların kendi toplulukları içinde örgütlendikleri zaman meydana gelecek olan) kadınların kurtuluşuna direneceğini ve kadınların onlara karşı mücadele etmesi gerektiğini kabul eder ancak bu, nihai sosyalizm amacına ulaşmak için verilmesi gereken yardımcı bir mücadeledir. Dalla Costa'ya göre, kadınların mücadeleleri feminist olduğu için değil sermaye karşıtı olduğu için devrimcidir. Dalla Costa kadınları, artı değerın yaratıcıları ve bunun sonucunda işçi sınıfının bir parçası yaparak, devrimde kadınların mücadelesi için bir yer bulur. Bu, kadınların siyasi faaliyetlerini meşrulaştırır [11].

Kadın hareketi, kadınların mücadelesinin önemine hiçbir zaman şüpheyile bakmamıştır, çünkü feministler için amaç, yalnızca kendi mücadeleleri sonucunda sağlanabilecek olan kadınların kurtuluşudur. Dalla Costa'nın, ev işinin toplumsal içeriği konusunda kavrayışımızı artırmadaki katkısı, değer biçilemez bir gelişme olmuştur. Ancak, yukarıda söz edilen diğer Marksist yaklaşımlar gibi, Dalla Costa'nın yaklaşımı da, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler değil, sermaye üzerine odaklanmıştır. Kadınların ve erkeklerin çıkar, amaç ve stratejilerinde farklılıklar olduğu gerçeği, Dalla Costa'nın, kapitalist sistemin hepimizi nasıl düşkün halde tuttuğu ve bu sistem içinde kadınların çalışmalarının önemli ve belki de stratejik rolü konusundaki analiziyle, belirsiz hale getiriliyor. Dalla Costa'nın yazıları feminizmin retoriğine (kadınların baskı altında tutulmaları, erkeklerle mücadele) sahiptir ancak, odağından yoksundur. Eğer böyle bir odağa sahip olsaydı, Dalla Costa, örneğin toplumsal bir ilişki olarak ev işinin öneminin, erkek egemenliğini sürdürmedeki canalcı rolünde yattığı argümanını getirebilirdi. Kadınların, erkekler için çalışarak ev işi yapmalarının, patriarkanın sürdürülmesindeki önemini belirtebilirdi.

Engels, Zaretsky ve Dalla Costa, aile içindeki iş sürecini yeterli bir şekilde analiz etmede başarısız olmuşlardır. Kadınların çalışmasından kim yarar sağlar? Kuşkusuz kapitalistler, fakat aynı zamanda, kocalar ve babalar olarak evde özel hizmetler alan erkekler. Bu hizmetlerin içeriği ve derecesi, sınıfsal, etnik ya da ırksal gruplara göre değişebilir ancak, erkeklerin hizmet aldıkları gerçeği değişmez. Erkekler, lüks tüketim, boş zaman ve özel hizmetler anlamında, kadınlardan daha yüksek yaşam standardına sahiptirler [12]. Materyalist bir yaklaşım bu çok önemli noktayı göz ardı etmemelidir [13]. Bu materyalist yaklaşım, erkeklerin kadınlara uygulanan baskının sürmesinde maddi bir çıkarları olduğunu da öngörür. Erkeklerin çoğunluğu patriarka içindeki hiyerarşinin kaldırılmasından yarar sağlayabileceği için, uzun dönemde bu, “yanlış bilinç” olabilir. Kısa dönemde ise bu, diğer insanların işgücü üzerinde kontrol kurulmasına varabilir ki, bu kontrol erkeklerin gönüllü olarak bırakmada isteksiz olacakları bir kontroldür.

İlk Marksistler ev işini ihmal eder ve kadınların işgücüne katılımlarının üstünde dururlarken, son zamanlardaki diğer iki yaklaşım, ev işi üzerinde, kadınların iş pazarında günümüzdeki rollerini ihmal edecek derecede durmaktadırlar. Bununla birlikte her üçü de, kadınları işçi sınıfı kategorisi içine alma ve kadınlara uygulanan baskıyı sınıf baskısının bir başka unsuru olarak anlama eğilimindedirler. Bunu yaparlarken hepsi de, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkilere, yani feminist analizin amacına çok az fırsat tanırırlar. “Sorunlarımız”, ince bir şekilde analiz edilirken, yanlış anlaşılmaktadır. Marksist analizin odak noktası sınıf ilişkileri; Marksist analizin amacı, kapitalist toplumun hareket yasalarını anlamak olmuştur. Marksist metodolojinin feminist stratejiyi formüle etmede kullanılabileceğine inanıyoruz ancak yukarıda tartıştığımız Marksist feminist yaklaşımlar bunu yapmamaktadırlar; onların Marksizmi, feminizmleri üzerinde baskındır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu kısmen Marksizmin analitik gücünden kaynaklanmaktadır. Marksizm, sınıflı toplumun gelişimi, kapitalist toplumlarda birikim süreci, sınıf egemenliğinin yeniden üretimi ile sınıf mücadelesinin ve çelişkilerinin gelişimi teorisidir. Kapitalist toplumlar, birikim sürecinin talepleriyle sürüklenmektedirler; bu, çok kısa olarak, üretimin kullanıma değil, değişime dayalı olduğu olgusuyla özetlenebilir. Bir kapitalist sistemde üretim, kar yapmaya katkıda bulunduğu sürece önemlidir ve ürünlerin kullanım değerinin yalnızca arazi bir önemi vardır. Karlar, kapitalistin işgücünü sömürme, işçilere ürettiklerinin değerinden daha az ödeme yapma yeteneğinden elde edilir. Karların birikimi, üretim ilişkilerini dönüşüme uğratarak, sistematik olarak toplumsal yapıyı dönüşüme uğratar. Yedek işgücü ordusu, çok sayıda insanın yoksulluğu, bundan daha fazlasının yoksulluk sınırında olması, sermayeye ilişkin bu insani ayıplar, birikim sürecinin yan ürünleridir. Kapitalistlerin bakışı açısından, işçi sınıfının yeniden üretimi “güvenli bir şekilde kendisine bırakılabilir” [14]. Aynı zamanda sermaye, kendisinin yanı sıra büyüyen bireysellik, rekabet, egemenlik ve günümüzde, belli bir tür tüketim ideolojisi yaratır. Doğuşu konusundaki teori ne olursa olsun, ideolojiler, kapitalist toplumların hakim değerleri olarak kabul edilmelidir.

Marksizm, kapitalist toplumların pek çok unsurunu anlamamızı sağlar: üretimin yapısı, belli bir iş yapısının oluşması ve egemen ideolojinin içeriği. Marx’ın kapitalizmin gelişimi teorisi, bir “boş yerlerin” gelişimi teorisidir. Örneğin Marx, proletaryanın büyüyeceği ve küçük burjuvazinin öleceği tahmininde bulunmuştu. Daha kesin ve daha detaylı olarak, Braverman, gelişmiş kapitalist toplumlarda, hizmet ve masabaşı işi “yerlerinin” oluşturulmasına açıklık getirmiştir [15]. Sermaye, kimin dolduracağına bakmaksızın bu yerleri yaratırken, sınıf, yedek işçi ordusu, ücretli işçi gibi Marksist analiz kategorileri, neden belli yerleri belli insanların doldurduğunu açıklamaz. Bu kategoriler, aile içinde ve dışında kadınların neden erkeklerle göre ikincil durumda oldukları ve neden bunun tersi olmadığı konusunda hiçbir ipucu

vermezler. Bizzat sermaye gibi, Marksist kategoriler de cinsiyet körüdürler. Marksizmin kategorileri bize, boş yerleri kimin dolduracağını söyleyemez. Kadın sorunu konusundaki Marksist analiz bu temel sorundan muzdariptir.

Daha kullanışlı bir Marksist feminizme doğru

Marksizm aynı zamanda, bir toplumsal analiz, tarihsel diyalektik materyalizm yöntemidir. Bu yöntemi feminist sorunların hizmetine koyarak, Juliet Mitchell ve Shulamith Firestone Marksist feminizm için yeni yönelimler önerirler. Mitchell, bizim de doğru olduğunu düşündüğümüz, şunları söyler:

Her zaman sorun olan, bizim sosyalizmle “ilişkimiz” değildir -sorun, (bizim Marksist yöntem olarak nitelendirdiğimiz) bilimsel sosyalizmin bir yöntem olarak, bize uygulanan baskıyı ve bu nedenle bizim devrimci rolümüzü analiz etmede kullanılmasıdır. Böyle bir yöntemin, daha önce geliştirilmiş sosyalist teoriler kadar, radikal feminizmi de anlaması gerektiğine inanıyorum [16].

Engels’in yazdığı gibi;

Materyalist mefhumu göre, tarihte belirleyici faktör, son tahlilde, yaşamın üretimi ve yeniden üretimidir. Bu yine ikili bir karaktere sahiptir: bir tarafta, yaşam araçlarının, yiyeceğin, giyeceğin, barınmanın üretimi ve bu üretim için gerekli aletlerin üretimi vardır; diğer tarafta ise, insanların kendi kendilerini üretmesi, türlerin üremesi vardır. Belli bir tarihsel dönemde insanların yaşadıkları toplumsal düzen, bu iki tür üretim tarafından belirlenir... [17].

Bu, Mitchell’in yapmaya çalıştığı analiz biçimidir. Mitchell, ilk yazdığı “Woman: The Longest Revolution” adlı makalede, hem pazar için çalışmayı, hem de yeniden üretim, cinsellik ve çocuk yetiştirmeyi inceler [18].

Belki de, kadınların yaptıkları tüm işleri üretim saymaması yüzünden, Mitchell tam anlamıyla başarılı olmaz. Yalnızca pazar için çalışma üretim olarak tanımlanır; kadınların çalıştığı diğer alanlar (kabaca aile içinde toplanabilir) ideolojik olarak tanımlanır. Yeniden üretim, cinsellik ve çocuk yetiştirmeyi düzenleyen patriarkanın, Mitchell’e göre, maddi bir temeli yoktur. Mitchell’in bu makaleyi genişlettiği Women’s Estate, kadınların aile içinde çalışmalarının analizini geliştirmekten çok, pazar için çalışmalarının analizini geliştirmek üzerinde yoğunlaşır. Kitap, kadınların sermaye ile ilişkileri ve onun için çalışmalarının üzerinde, kadınların erkekler ile ilişkileri ve onlar için çalışmalarından daha çok durur; kitap, radikal feminizmden çok Marksizmden etkilenmiştir. Mitchell, daha sonraki çalışması Psychoanalysis and Feminism’de, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler, başka bir deyişle kadınlar ve erkekler tarafından, farklı ve toplumsal cinsiyet temelli kişiliklerin geliştirilmesini araştırmak için, önemli bir alanı inceler[19]. Patriarka, -Mitchell’in onu ima ettiği anlaşıyor- en başta, kız ve erkek çocukların kadın ve erkek olmayı öğrendikleri psikolojik alanda işlemektedir. Mitchell burada, başlangıçta önemsemediği yeniden üretim, cinsellik ve çocuk yetiştirme alanları üzerinde yoğunlaşmaktadır ancak, bunları ideolojik alana yerleştirerek, ilk analizinin temel zayıflığını sürdürmektedir. Mitchell, sermayeyi temel ekonomik yapı olarak sunduğu gibi, patriarkayı açıkça temel ideolojik yapı olarak ortaya koymaktadır:

Meseleyi şematik olarak ortaya koyarsak....iki özerk alanla ilgileniyoruz: kapitalizmin ekonomik biçimi ve patriarkanın ideolojik biçimi [20].

Mitchell, bu iki alanın birbiri içine geçtiğini söylese de, kadınların ve erkeklerin işgüçleri arasındaki ilişkide patriarkaya maddi bir temel vermedeki başarısızlığı ile, kişilik oluşturulması ve toplumsal cinsiyet yaratılması sürecinin maddi unsurlarını belirtmede, benzer bir şekilde başarısız olması, Mitchell'in analizinin kullanılabilirliğini sınırlamaktadır.

Shulamith Firestone ise, patriarka ile ilişkilendirmek için, materyalist bir analiz getirerek, Marksizm ve feminizm arasında köprü kurar[21]. Firestone'un materyalist analizi kullanımı, Mitchell'inki kadar kararsız değildir. Firestone, cinselliğin diyalektiğinin, temel tarihsel diyalektik olduğunu ve patriarkanın maddi temelini, kadınların türün yeniden üretiminde yaptığı çalışma olduğunu söyler. Firestone'nun, kadınların durumunu analiz etmede Marksizmi kullanması ve patriarkanın maddi bir temeli olduğunu söylemesinin önemi, küçümsenemez. Ancak Firestone'nun çalışmasının zayıflığı, biyoloji ve yeniden üretimi abartmasıdır. Anlamamız gereken, (bir biyolojik olgu olan) cinsiyetin, (toplumsal bir görünüşü olan) toplumsal cinsiyete nasıl dönüştüğüdür. Yalnızca yeniden üretim üzerinde odaklanmak yerine, kadınların tüm çalışmalarını, onun toplumsal ve tarihsel çerçevesi içine yerleştirmek gerekmektedir. Firestone'un çalışması, Marksist metodolojinin yeni ve feminist bir kullanımını getirse de, diğer tüm baskı biçimlerini (sınıf, yaş, ırk), bir temel taşı olan, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinin üzerine oturtmasındaki ısrarı, onun çalışmasının Marksist feministlerden çok radikal feministler içinde sınıflandırılmasını gerekli kılar. Firestone'un çalışması, radikal feminist tutumun en kapsamlı beyanı olarak kalır.

Firestone'un kitabı, Marksistlerin tümü tarafından reddedilmiştir. Örneğin Zaretsky kitabı, "öznellik bahanesi" olarak nitelendirir. Firestone'un kitabının kadınları bu kadar heyecanlandıran tarafı, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünü analiz etmesi ve Firestone'un bu durum karşısındaki çok sağlıklı öfkesiydi. Kitaptaki aşk üzerine olan bölüm, bunu kavramamızda temeldi ve hala da öyledir. Bu bölüm yalnızca, Marksistlerin de değinebileceği (sadece bir tavır sorunu), "erkeklik ideolojisi" hakkında değildir, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünün öznel sonuçlarının açığa çıkarılması, patriarka içinde yaşamının nasıl bir şey olduğunun sergilenmesidir. "Kişisel olan politiktir" anlayışı, Zaretsky'nin iddia edeceği gibi, kendini daha iyi hissetmesi için bir öznellik bahanesi değildir: bu, toplumsal ve siyasi bir gerçeklik olarak, kadınların ikincilliği ve erkeklerin gücünün kabul edilmesi çağrısıdır.

II- Radikal Feminizm ve Patriarka

Radikal feminist yazının büyük hamlesi, "kişisel olan politiktir" sloganının ispatlanmasına yöneltilmiştir. Radikal feministlere göre, kadınların hoşnutsuzluğu, uyumsuzun nevrotik feryadı değil, kadınların sistemli bir şekilde egemenlik altında olduğu, baskı altında tutulduğu ve sömürüldüğü bir toplumsal yapıya cevaptır. Kadınların iş pazarındaki ikincil konumu, orta sınıf evliliğin erkek merkezli duygusal yapısı, kadınların reklamlarda kullanılması, sözde kadınların -akademik ve klinik psikoloji tarafından popülerize edilen- ruhi durumunun nevrotik olduğu anlayışı, kadınların gelişmiş kapitalist toplumlardaki yaşamlarının unsurları araştırıldı ve analiz edildi. Radikal feminist literatür çok büyüktür ve kolayca bir özet yapılamaz. Aynı zamanda, radikal feminizmin psikoloji üzerine odaklanması tutarlıdır. New York Radikal Feministler'in temel örgütlenme belgesi "Egonun Politikası"ydı. Radikal feministler için "kişisel olan politiktir" sloganının anlamı, ilk ve temel bölünmenin cinsler arasında olduğu ve tarihin itici gücünün erkeklerin kadınlar üzerinde iktidar ve egemenlik kurmak için çalışması, yani cinselliğin diyalektiğidir [22].

Firestone, erkek ve kız çocukların, iktidar anlamında erkekler ve kadınlara dönüşme gelişimini anlamak için, Freud'u yeniden yazdı[23]. Firestone'un "eril" ve "dişil" karakter

özelliklerini tanımlaması, radikal feminist yazının simgesidir. Erkek iktidar ve egemenlik ister; erkek ben-merkezci, bireysel, rekabetçi ve pragmatiktir; Firestone’a göre, “teknolojik biçim” erildir. Dişi ise bakıp-besleyici, estetik güzelliğe sahip ve düşüncelidir; “estetik biçim” dişildir.

Estetik biçimin dişil olduğu düşüncesi, kuşkusuz antik Yunanları oldukça şaşırtırdı. Burada radikal feminist analizin hatası ortaya çıkar: radikal feministlerin sunduğu şekliyle cinselliğin diyalektiği, eril ve dişil karakterleri, tüm geçmiş tarihte de, günümüzdeki biçimindeymiş gibi gösterir. Radikal feminist analiz, günümüze ilişkin kavrayışlarında çok büyük güce sahiptir. En zayıf yönü ise, onun gözlerini tarihe kapamasına neden olan, psikoloji üzerindeki odaklanmasıdır.

Bunun nedeninin altında, yalnızca radikal feminist yöntem değil, aynı zamanda, toplumsal örgütlenmenin oldukça esnek bir biçimi olması dolayısıyla, tek başına patriarkanın doğası yatar. Radikal feministler patriarkayı, erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurmasıyla tanımlanan bir toplumsal sistemi anlatmak için kullanırlar. Kate Millett’in tanımlaması klasiktir:

bizim toplumumuz... bir patriarkadır. Ordu, sanayi, teknoloji, üniversiteler, bilim, siyasi bürolar, maliye -kısacası, polisin baskıcı gücü de dahil, toplumdaki her iktidar alanının tamamıyla erkeklerin elinde olduğu hatırlanırsa, bu gerçek ortadadır [24].

Radikal feministlerin bu patriarka tanımı, bildiğimiz toplumların çoğu için geçerlidir ve bunları birbirinden ayıramayız. Radikal feministlerin tarihi kullanması, tüm yer ve zamanlarda patriarkanın var olduğunu gösteren örnekleri sağlaması ile sınırlıdır [25]. Kadın hareketi öncesindeki ana-akım sosyal bilimciler ve Marksistler için patriarka, hiyerarşinin isnat edilen özellikleri örnek aldığı, feodal ve feodal öncesi toplumların, ekonomik ve siyasi ana hatlarını oluşturan, erkekler arasındaki bir ilişkiler sistemine karşılık gelir. Kapitalist toplumlar burjuva sosyal bilimciler tarafından meritokratik, bürokratik ve kişisel olmayan sistemler olarak anlaşılır; Marksistler ise kapitalist toplumları sınıf egemenliği sistemleri olarak görürler[26]. Her iki türdeki sosyal bilimciler için de, ne tarihsel patriarkal toplumlar, ne de günümüzün batılı kapitalist toplumları, erkekler arasındaki, onların kadınlar üzerinde hakimiyet kurmalarını sağlayan ilişkiler sistemleri olarak anlaşılmaz.

Patriarkanın tanımlanmasına doğru

Patriarkayı, erkekler arasındaki, maddi bir temeli olan ve hiyerarşik olsa da, onların kadınlar üzerinde hakimiyet kurmalarını sağlayacak dayanışma ve karşılıklı bağımlılığı da yaratan ya da kuran, toplumsal ilişkiler dizisi olarak tanımlayabiliriz. Patriarkanın hiyerarşik olmasına ve farklı sınıflar, ırklar ya da etnik gruplardan erkeklerin bu patriarka içinde farklı yerleri bulunmasına karşın, erkekler aynı zamanda, kadınlar üzerinde paylaşılan hakimiyet ilişkisinde, birleşmiş durumdadırlar; bu hakimiyeti korumak için de birbirlerine bağımlıdırlar. Hiyerarşiler en azından kısmen “işler” durumdadır çünkü, statüko içindeki kazanılmış hakları meydana getirirler. Üst seviyedekiler, daha alt seviyedekiler üzerinde iktidar kullanma hakkı vererek, kendilerinden alt seviyedekileri “memnun edebilirler”. Patriarka hiyerarşisinde, bu hiyerarşi içindeki kademeleri ne olursa olsun tüm erkekler, en azından bazı kadınları kontrol edebilme gücüne sahip olarak tatmin edilebilirler. Patriarkanın ilk kurumsallaştığı devlet toplumlarında, yükselen yöneticilerin, erkeklerin kabileye ait bazı olanaklarını yeni yöneticilere bırakmaları karşılığında, (kadınları ve çocukları üzerinde kontrol kurmalarını sağlayarak) erkekleri ailelerinin reisi yaptıkları yönünde bazı bulgular vardır[27]. Erkekler,

(kendi aralarındaki hiyerarşik düzenlerine karşın) kadınlar üzerindeki kontrollerini sürdürmek için birbirlerine bağımlıdırlar.

Patriarkanın üzerinde durduğu maddi temel, en temel olarak, erkeklerin kadınların işgücü üzerindeki kontrollerindedir. Erkekler bu kontrolü, kadınların bazı esaslı üretici kaynaklara ulaşmalarını engelleyerek (örneğin kapitalist toplumlarda, geçimini temin edecek ücret sağlayan işler) ve kadınların cinselliğini sınırlayarak sürdürürler[28]. Tek eşli heteroseksüel evlilik, erkeklerin bu her iki alanı kontrol etmelerini sağlıyor görünen, göreceli olarak yeni ve etkili bir biçimdir.

Kadınların olanaklara ve kendi cinselliklerine sahip olmalarını kontrol etmek, erkeklerin, hem pek çok kişisel ve cinsel alanda kendilerine hizmet edilmesi, hem de çocukların büyütülmesi amacıyla, kadınların işgücü üzerindeki kontrolü sağlamalarına olanak verir. Erkekleri pek çok hoş olmayan (tuvaletlerin temizlenmesi gibi) işleri yapmaktan kurtaran, kadınların erkeklerle verdiği hizmet, aile içinde olduğu kadar dışarıda da verilmektedir. Aile dışındaki hizmetlere örnek, kişisel işlerin yerine getirilmesi için sekreterlerin ortak kullanımı, kahve yapmaları ve “seksüel” bir çevre yaratmaları kadar, erkek patronlar ve profesörler tarafından kadın işçiler ve öğrencilere cinsel taciz yapılmasını kapsar. Çocukların büyütülmesi, onların işgücü, babalarına hemen bir yarar sağlasın ya da sağlamasın, bir sistem olarak patriarkanın sürdürülmesi için önemli bir görevdir. Sınıflı toplumun okullar, işyerleri, tüketim normları vs. ile yeniden üretilmesi zorunluluğu, patriarkal toplumsal ilişkiler için de geçerlidir. Bizim toplumumuzda, çocuklar genellikle evde kadınlar tarafından bakılırlar, kadınlar toplumsal olarak erkekler karşısında ikincil konumda olarak tanımlanır ve tanınırlar, erkekler ise bu eve ait resimde nadiren yer alırlar. Bu şekilde büyütülen çocuklar ise toplumsal cinsiyet hiyerarşisindeki yerlerini genellikle iyi öğrenirler. Bununla birlikte, patriarkal davranışların öğretildiği, kadınların ikincil konumlarının güçlendirildiği ve takviye edildiği ev dışındaki alanlar; kiliseler, okullar, spor, kulüpler, sendikalar, ordular, fabrikalar, bürolar, sağlık merkezleri, medya vs., bu süreçte merkezi konumdadır.

Bu yüzden, patriarkanın maddi temeli, yalnızca aile içinde çocukların büyütülmesine dayanmaz, fakat aynı zamanda, erkeklerin kadınların işgücünü kontrol edebilecekleri tüm toplumsal yapılara dayanır. Toplumsal yapının patriarkayı sürdüren unsurları teorik olarak belirlenebilir, bu nedenle de toplumsal yapının diğer unsurlarından ayrılabilir. Gayle Rubin, “cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemleri”ni teşhis ederek, bu toplumsal yapıların patriarkal unsurunu tanıma yeteneğimizi büyük ölçüde artırmıştır:

Bir “cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemi”, bir toplumun biyolojik cinselliği, insan faaliyetinin ürünlerine dönüştürdüğü ve bu dönüştürülmüş cinsel ihtiyaçların tatmin edildiği bir düzenlemeler serisidir [29].

Erkek ve dişi olarak, biyolojik cinsiyetlerle doğarız ancak toplumsal olarak tanınan toplumlar cinsiyetlere, kadınlar ve erkeklerle dönüştürülürüz. Nasıl böyle dönüştürüldüğümüz, Engels’in bahsettiği üretim biçiminin ikinci unsuru, “insanoğlunun kendi kendini üretimi, türün üremesidir”.

İnsanların türlerini nasıl ürettiği, toplumsal olarak belirlenir. Biyolojik bakımdan, insanlar çeşitli cinsel tercihlere sahip olabiliyorlarsa, toplum her türlü cinsel dışavurumun eşit şekilde izin verildiği şekilde düzenlenseydi, yeniden üretim yalnızca bazı cinsel ilişkiler, yani heteroseksüel ilişkiler sonucu meydana gelirdi. Bütün bilinen toplumlarda geçerli toplumsal bir icat olan cinsiyete dayalı katı iş bölümü, çok ayrı iki toplumsal cinsiyet ile erkeklerin ve

kadınların ekonomik nedenlerle bir araya gelmeleri ihtiyacını doğurur. Bu, onların cinsel ihtiyaçlarını heteroseksüel tatmine yöneltmeye ve biyolojik yeniden üretimi garanti altına almaya yardım eder. Daha yaratıcı toplumlarda, biyolojik yeniden üretim diğer tekniklerle garanti altına alınabilirdi ancak, cinsiyete dayalı iş bölümü günümüze kadar evrensel bir çözüm olarak görülüyor. Cinsiyete dayalı bir iş bölümünün cinsler arasındaki eşitsizliği ifade etmemesi teorik olarak mümkün olsa da, bilinen çoğu toplumlarda, toplumsal olarak kabul edilebilir bir cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların işine düşük statü vermektedir. Cinsiyete dayalı iş bölümü aynı zamanda, erkekler ve kadınların yaşamda farklı deneyimlere sahip oldukları cinsel alt kültürlerin de temelidir; bu iş bölümü, (toplumumuzda) yalnızca ev işi yapmamakla ve istihdamda daha iyi yere sahip olmakla değil, fakat aynı zamanda psikolojik olarak da yürütülen erkek iktidarının maddi temelidir.

İnsanların cinsel ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları, nasıl yeniden ürettikleri, yeni kuşaklara toplumsal normları nasıl aşıladıkları, toplumsal cinsiyeti nasıl öğrendikleri, kadın ve erkek olarak hissetmenin nasıl olduğu -bunların hepsi Rubin'in tanımladığı cinsiyet/toplumsal cinsiyet alanında oluşur. Rubin, (kiminle cinsel ihtiyaçlarınızı tatmin edebileceğinizi size bildiren) akrabalığın etkisini, “ödipal mekanizma” ve çocuğun yetiştirilmesi yoluyla toplumsal cinsiyete özgü kişiliklerin gelişimini vurgular. Bunu yanı sıra, cinsiyet/toplumsal cinsiyet kavramını, toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini tanımlama ve güçlendirmede oynadıkları roller nedeniyle, tüm diğer toplumsal kurumları incelemede kullanabiliriz.

Rubin, teorik olarak, bir cinsiyet/toplumsal cinsiyet sisteminin dişil egemen, eril egemen ya da eşitlikçi olabileceğini belirtir ancak, bilinen pek çok cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemini sınıflandırmayı ya da tarihi dönemselleştirmesini yapmayı reddeder. Biz, günümüz cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemini patriarka olarak sınıflandırma yolunu seçiyoruz çünkü bu, günümüz sisteminde merkezi olduğunu düşündüğümüz erkek egemenliği ve hiyerarşi nosyonunu uygun bir şekilde kapsar.

Ekonomik üretim (Marksistlerin üretim biçime gönderme yapmak için kullandıkları) ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet alanında insanların üretilmesi, her ikisi de, Engels'e göre “belli bir tarihsel dönemde ve belli bir ülkede insanların içinde yaşadığı toplumsal düzenlemeyi” belirler. O zaman, bu her iki tür üretim ve yeniden üretim biçimine, insanlara ve şeylere bakılarak, tüm toplum anlaşılabilir[30]. “Saf kapitalizm” ve “saf patriarka” gibi bir şey yoktur, bunlar zaruri olarak bir arada yaşamak durumundadırlar. Var olan şey, patriarkal kapitalizm, ya da patriarkal feodalizm, ya da eşitlikçi avcı/toplayıcı toplumlar ya da anaerkil bahçıvan toplumlar ya da bahçıvan patriarkal toplumlardır. Üretimin bir unsurundaki değişimle, diğerindeki değişimler arasında mutlak bir bağlantı olmasının gerekmediği görülüyor. Örneğin, bir toplum kapitalizmden sosyalizme dönüşüm geçirebilir ve hala patriarkal olarak kalır[31]. Sağduyu, tarih ve deneyimlerimiz bize, üretimin bu iki unsurunun birbirinin içine öyle sıkı bir şekilde geçtiğini ve birindeki değişimin diğerinde hareket, gerilim ve çelişki yarattığını göstermektedir.

İrksal hiyerarşiler de bu çerçevede anlaşılabilir. Biyolojik rengi bir toplumsal kategoriye, ırka dönüştüren toplumsal yaşam alanları, renk/ırk sistemlerinin açıklanmasında, daha fazla inceleme mümkün olabilir. İrksal hiyerarşiler de toplumsal cinsiyet hiyerarşileri gibi toplumsal düzenlememizin, insanların nasıl üretildikleri ve yeniden üretildiklerinin unsurlarıdır. Bunlar temel olarak ideolojik değillerdir; üretim biçimimizin ikinci unsurunu, yani insanların üretimi ve yeniden üretimini oluştururlar. Dolayısıyla, toplumlarımızı, örneğin basitçe kapitalist olarak değil, patriarkal kapitalist beyaz üstünlükçü olarak tanımlamamız en doğrusu olabilir. Aşağıda üçüncü bölümde, irksal düzenlere adapte olan ve onları kullanan bir

kapitalizm durumunu ve kapitalizm ile patriarka arasındaki karşılıklı ilişkinin çeşitli örneklerini göstereceğiz.

Kapitalist gelişme, işçiler hiyerarşisi için yerler yaratır ancak geleneksel Marksist kategoriler kimlerin hangi yerleri dolduracaklarını söyleyemezler. Toplumsal cinsiyet ve ırk hiyerarşileri, boş yerleri kimlerin dolduracağını belirlerler. Patriarka basit şekilde hiyerarşik düzenleme değil, belli insanların belli yerleri doldurdukları hiyerarşidir. Hükmedilenin neden kadınlar olduğunu ve bunun nasıl gerçekleştiğini, ancak patriarkayı incelerken öğreniriz. En çok bilinen toplumların patriarkal olduğuna inanmamıza karşın, patriarkayı evrensel ve değişmeyen bir görüngü olarak görmüyoruz. Erkeklerin kadınlara hükmetmesini sağlayan erkekler arasındaki karşılıklı ilişkiler ağı olan patriarka, zaman içinde biçim ve yoğunluk açısından değişime uğramıştır. Erkekler arasındaki hiyerarşi ve erkeklerin bu patriarkal olanaklardan farklı derece ve biçimlerde yararlanmalarının araştırılması önemlidir. Kuşkusuz sınıf, ırk, milliyet, hatta medeni durum ve cinsel yönelim, yaş kadar, burada rol oynar. Farklı sınıf, ırk, milliyet, medeni durum ve cinsel yönelim gruplarından kadınlar da, patriarkal gücün farklı derecelerine tabidirler. Kadınlar da, sınıf, ırk, ya da ulusal iktidar, hatta, patriarkal hiyerarşide kendi erkek akrabalarından düşük seviyede olan erkekler üzerinde (aile bağları yoluyla) patriarkal güç kullanabilirler.

Özetle, patriarkayı, maddi bir temeli olan ve erkeklerin kadınlar üzerinde hakimiyet kurmasını sağlayan, erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkiler ve dayanışmayı içeren, toplumsal ilişkiler dizisi olarak tanımlıyoruz. Patriarkanın maddi temeli, erkeklerin kadınların işgücü üzerindeki kontrolüdür. Bu kontrol, kadınları ekonomik olarak üretici kaynaklara ulaştırmaktan alıkoymak ve kadınların cinselliğini sınırlamakla sürdürülür. Erkekler bu kontrolü, kadınlardan bireysel hizmet olarak, ev işi yapmak ve çocuk bakmak zorunda olmayarak, seks için kadınların vücutlarını kullanarak, güçlü hissederek ve güçlü olarak sağlarlar. Günümüzde yaşadığımız biçimiyle patriarkanın önemli unsurları; heteroseksüel evlilik (ve bunun sonucunda ortaya çıkan homofobi), kadınların çocuk bakması ve ev işi yapması, kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı (bu da iş pazarındaki düzenlemelerle artırılır), devlet, erkekler arasındaki toplumsal ilişkiler temeli üzerine kurulu çeşitli kurumlar -kulüpler, spor, sendikalar, meslekler, üniversiteler, kiliseler, şirketler ve ordular. Patriarkal kapitalizmi anlamak istiyorsak, tüm bu unsurların incelenmesi gerekir.

Gerek erkekler arasındaki karşılıklı bağımlılık ve hiyerarşi gerekse kadınların ikincil konuma düşürülmesi, içinde yaşadığımız toplumun işleyişi için gereklidir, yani, bu ilişkiler bütün sisteme tesir eder. ?imdi, bu ilişkilerin yaratılması sorununu bir yana bırakıyoruz ve soruyoruz, kapitalist toplumlarda patriarkal ilişkileri tanıyabilir miyiz? Kapitalist toplumlarda, burjuva ve Marksist sosyal bilimcilerin, artık olmadığını, ya da en iyi ihtimalle önemsiz kalıntılar olduğunu iddia ettikleri, erkekler arasındaki bu aynı bağlantıları keşfetmek zorundayız. Kapitalist toplumlarda erkekler arasındaki bu ilişkilerin nasıl sürdürüldüğünü anlayabilir miyiz? Patriarkanın, kapitalist gelişmenin yönünü biçimlendirme yöntemlerini teşhis edebilir miyiz?

III- Patriarka ve Sermayenin Ortaklığı

Kapitalist toplumlarda patriarkal toplumsal ilişkileri nasıl tanırız? Bu sanki, her bir kadın yalnızca kendi erkeği tarafından baskı altında tutuluyormuş gibi görünür; onun ezilmesi özel bir durummuş gibi görünür. Erkekler içindeki ve aileler içindeki ilişkiler eşit bir şekilde parçalara ayrılmış gibi görünür. Erkekler içindeki ve erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri, sistematik şekilde patriarkal olarak tanımak zordur. Bununla birlikte biz,

patriarkanın erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkiler sistemi olarak kapitalizmde var olduğunu ve kapitalist toplumlarda, patriarka ve sermaye arasında sağlıklı ve güçlü bir ortaklığın bulunduğunu ileri sürüyoruz. Patriarka kavramı ve bir kapitalist üretim biçimi anlayışı ile hareket edilirse, patriarka ile kapitalizm arasındaki ortaklığın kaçınılmaz olmadığı hemen anlaşılır; erkekler ve kapitalistlerin sık sık çatışan çıkarları vardır, özellikle de kadınların işgücünün kullanılması konusunda. Burada, bu çatışmanın bir yönü kendini ortaya koyabilir: erkeklerin büyük bölümü kadınlarının evde kalarak kişisel olarak kendilerine hizmet etmesini isteyebilirler. Kapitalist olan az sayıdaki erkek de, (kendilerinin olmayan) kadınların çoğunluğunun, ücretli iş pazarında çalışmalarını isteyebilir. Kadınların emek gücü üzerinde yaşanan bu çatışmadaki gerilimleri tarihsel olarak incelerken, sermaye ve patriarka arasındaki ortaklığın temeli kadar, kapitalist toplumlarda patriarkal ilişkilerin maddi temelini de teşhis edebileceğiz.

Sanayileşme ve aile ücretinin gelişimi

Marksistler, ondokuzuncu yüzyılda tanık oldukları toplumsal görüngüler seçkisinden oldukça mantıklı çıkarımlarda bulundular.

Ancak Marksistler nihai olarak, yeni ortaya çıkan kapitalizmin çekişmek zorunda olduğu, daha önce var olan patriarkal toplumsal güçlerin gücünü ve sermayenin bu güçlere göre kendini ayarlaması gereğini gözardı ettiler. Endüstri devrimi, kadınlar ve çocuklar da dahil tüm insanları işgücü içine çekiyordu; aslında ilk fabrikalar hemen hemen tamamıyla kadın ve çocuk işgücü kullandılar [32]. Kadınların ve çocukların erkeklerden bağımsız olarak ücret alabilmeleri, hem (birinci bölümde tartışıldığı gibi) hakimiyet ilişkilerini zayıflattı, hem de herkes için ücretlerin düşük olmasına neden oldu. Kautsky, 1892’de bu süreci şöyle açıklıyordu:

Çalışan erkeğin karısı ve küçük çocuklarının kendi geçimlerini sağlayabilmeleriyle, erkek işçilerin ücretleri, taze iş gücü arzının durması riskini yaratmaksızın, kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyeye indirilebiliyor.

Üstelik, kadınların ve çocukların emeği, erkeklerden daha az direnebildikleri için, ek avantajlar sağlar; ve bunların işçi saflarına getirilmeleri, pazarda satış için sunulan iş gücünün miktarını çok büyük ölçüde artırır.

Kadınların ve çocukların emeği, pazarı doyurduğu için (erkek işçinin) direnme kapasitesini azaltır; bu her iki duruma bağlı olarak, (kadın ve çocuk emeği) erkek işçinin ücretini düşürür[33].

Düşük ücretlerin ve tüm aile üyelerinin iş gücüne zorla katılımının işçi sınıfı ailesi üzerindeki kötü etkisi, Marksistler tarafından da kabul edildi. Kautsky şöyle yazdı:

Kapitalist üretim sistemi, çoğu durumda, çalışan erkeğin biricik ailesini yıkmaz ancak bu aileyi, özellikle sevimsiz olanları dışında her özelliğinden yoksun bırakır. Bugün kadının sınıai işlerdeki faaliyeti...onun eski yükünün, yenisi tarafından artırılması anlamına gelir. Ancak bir kişi iki efendiye hizmet edemez. Erkek işçinin ailesi, işçinin karısı ne zaman günlük ekmeği kazanmaya yardım etmek zorunda olsa, ıstırap çeker [34].

Kautsky kadar erkek işçiler de, kadının ücretli işte çalışmasının dezavantajlarının farkındaydılar. Kadınlar yalnızca “ucuz rakip” değildi, aynı zamanda çalışan kadınlar, onların “iki efendiye iyi hizmet edemeyecek” eşleriydi.

Erkek işçiler, kadınların ve çocukların iş gücüne toptan katılımlarına karşı çıktılar ve onları sendika üyeliğinin ve iş gücünün dışında tutmayı istediler. 1846’da On Saat Savunusu’nda şöyle denildi:

Bugün bizim için, kadın fabrika işçilerinin fiziksel ve ahlaki durumlarını geliştirme yönündeki tüm girişimlerin, kadınların çalışma saatleri azaltılmadıkça boşa çıkacağını söylemek gereksizdir. Aslında, daha ileri giderek şunu söyleyebiliriz ki, evli kadınların, makinenin usandırıcı hareketini izlemektense, ailenin ev içi işlerini yerine getirmeleri daha iyidir. Bu nedenle, kocanın, karısını, bir pamuk fabrikasının katlanmak zorunda olacağı ağır ve sıkıcı işine göndermeksizin, karısı ve ailesini geçindirebileceği günün çok uzak olmadığını ümit ediyoruz [35].

ABD’de 1854’te Ulusal Matbaacılık Sendikası, “kadın dizgicilerin istihdamının kendi tüzüğüyle” teşvik edilmemesini öngören bir karar aldı. Erkek sendikacılar kadın işçilere sendika korumasının sağlanmasını istemediler; bunun yerine onları dışarıda bırakmaya çalıştılar. 1879’da, Uluslararası Sigara Üreticileri Sendikası Başkanı Adolph Strasser şöyle dedi: “Kadınları işin dışında tutamayız ama, fabrika yasaları yoluyla onların günlük iş kotalarını sınırlayabiliriz”[36].

Ucuz rekabet sorununun, ücretli kadın ve gençlerin örgütlenmesi yoluyla çözülebilecek olmasına karşın, bozulan aile yaşamı sorunu çözülemezdi. Erkekler, sendika korumasını kendilerine saklarlarken, kadınlar ve çocuklar için koruyucu iş yasalarının çıkarılmasını tartışmaya başladılar[37]. Koruyucu iş yasalarının, kadın ve çocuk emeğinin en kötü şekilde istismar edilmesi konusunda bazı iyileştirmeler sağlamış olabilmesine karşın, bu yasalar yetişkin kadınların “erkek” işlerine katılımını da sınırladı[38]. Erkekler, yüksek ücretli işleri kendilerine saklamak ve erkek ücretlerini genel olarak yükseltmek istediler. Erkek işçiler, kendi ücretli emekleri için, tek başına ailelerinin geçimini sağlamaya yeterli ücretler istediler. Bu “aile ücreti” sistemi, ondokuzuncu yüzyılın sonu ve yirminci yüzyılın başında, işçi sınıfı aileleri için, tedricen standart haline geldi[39]. Çeşitli gözlemciler, ücretli işe sahip olmayan karının, erkek işçilerin yaşam standardının bir parçası olması gerektiğini iddia ettiler[40]. Erkek işçiler, kadınlar ve erkeklere eşit ücretler verilmesi için mücadele etmek yerine, karılarının evde verecekleri hizmeti sağlama almak için, aile ücreti sistemini savundular. Patriarkanın olmaması durumunda, birleşmiş bir işçi sınıfı kapitalizme karşı durabilirdi ancak, patriarkal toplumsal ilişkiler, bir tarafın (erkeklerin) diğer taraf (kadınlar) zararına satın alınmasına imkan vererek, işçi sınıfını böldü. Sorunun bu çözümü sürecinde, erkekler arasındaki hiyerarşi ve dayanışma çok önemliydi. Aile ücretleri, o dönemde kapitalist ve patriarkal çıkarlar arasında süren, kadınların işgücü üzerindeki çatışmanın çözülmesi olarak anlaşılabilir.

Çoğu yetişkin erkek için aile ücreti, erkeklerin diğerleri, yani genç insanlar, kadınlar ve toplumsal olarak aşağı seviyedeki erkeklere (İrlandalılar, siyahlar, vs., pek çok patriarkal imtiyazın sağlanmadığı patriarkal hiyerarşideki alt seviyedeki gruplar) düşük ücretlerin verilmesinin kabul edilmesi ve bunun için hileye başvurulması anlamına gelir. Kadınlar, çocuklar ve alt seviyedeki erkekler için düşük ücretler, iş pazarındaki iş ayrımcılığı ile yürütülür ve sendikalar ve yöneticilerin yanı sıra, okullar, eğitim programları, hatta aile gibi yardımcı kurumlar tarafından sürdürülür. Cinsiyete göre iş ayrımcılığı, kadınların en düşük

ücretli işleri yapmalarını garanti altına alarak, hem kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığını garanti altına alır, hem de kadın ve erkekler için uygun alanlar nosyonunu güçlendirir. Dolayısıyla, çoğu erkek için, aile ücretinin gelişimi, erkek hakimiyetinin maddi temelini iki şekilde garanti altına aldı. Birincisi, erkekler iş pazarında daha iyi işlerin sahibi olurlar ve kadınlardan daha yüksek ücret kazanırlar. Kadınların iş pazarında aldıkları düşük ücretler, hem erkeklerin kadınlar üzerindeki maddi avantajını sürdürür, hem de kadınların eş olmayı bir kariyer olarak tercih etmelerini teşvik eder. İkinci olarak, kadınlar ev işi yapar, çocuk bakar ve evde erkeklere doğrudan yarar sağlayacak diğer hizmetleri yerine getirirler [41]. Böylece, kadınların ev içi sorumlulukları, onların iş pazarındaki ikincil konumlarını daha da güçlendirir [42].

Yirminci yüzyılın başlarında geliştirilen bu çözüm, patriarkal çıkarlara olduğu kadar kapitalist çıkarlara da yarar sağlamış görülebilir. Kapitalistlerin, ondokuzuncu yüzyıl endüstrileşmesinin başında geçerli olan çok kötü koşullarda, işçi sınıfı ailelerinin kendilerini yeterli şekilde yeniden üretemeyeceklerinin farkına vardıkları, sık sık ileri sürülür. Kapitalistler, ev kadınlarının, ücretli işte çalışmayan evli kadınlardan daha sağlıklı işçiler yetiştirdikleri ve eğitilmiş çocukların eğitilmemiş olanlardan daha iyi işçi olduklarını anladılar. Erkeklere aile ücreti ödenmesi ve kadınların evde tutulması yönündeki pazarlık, erkek işçilere olduğu kadar kapitalistlere de uygun geldi. Pazarlığın koşullarının zaman içinde değişmesine karşın, aile ve kadınların aile içindeki çalışmasının, sermayeye iş gücü sağlayarak, erkeklere de ayrıcalıklarını kullanabilecekleri bir alan yaratarak hizmet etmesi, hala geçerliliğini korumaktadır. Kadınlar, erkeklere ve ailelerine hizmet için çalışırlarken, aynı zamanda tüketiciler olarak kapitalistlere de hizmet ederler [43]. Firestone, Frankfurt Okulu ve diğer pek çok kişinin ortaya koyduğu gibi, aile aynı zamanda hakimiyet ve itaatin öğrenildiği yerdir[44]. İtaatkar çocuklar yumuşak başlı işçiler olurlar; kızlar ve erkekler, her biri kendi uygun rollerini öğrenirler.

Aile ücreti, kapitalizmin patriarkaya göre ayarlandığını gösterirken, çocukların değişen statüleri, patriarkanın kapitalistlere göre ayarlandığı göstermektedir. Kadınlar gibi çocuklar da, ücretli işten mahrum edilmeye başlandı. Çocukların para kazanma yetenekleri azalırken, onların anne-babalarıyla olan yasal ilişkileri de değişti. ABD'deki sanayileşme döneminin başında, babalar için çocuklarının ihtiyaçlarını yerine getirmek, onların mutlu gelişimi için zorunlu, hatta öncelikli olarak görülüyordu; tartışmalı nezaret durumunda, babalar yasal önceliğe sahipti. Çocukların, ailelerinin ekonomik refahına katkı yeteneklerinin azalmasıyla, anneler artan bir şekilde çocuklarının mutlu gelişimi için önemli görülmeye başlandılar ve tartışmalı nezaret durumunda, yasal öncelik kazandılar[45]. Burada patriarka, çocukların değişen ekonomik rolüne adapte oldu: çocuklar üreticiyken erkekler onlar üzerinde hak iddia ediyorlardı; çocuklar üretimden soyutlanınca, kadınlara verildiler.

Yirminci yüzyıldaki ortaklık

Ondokuzuncu yüzyıl Marksistlerinin, kapitalizmin herkesi proleterleştirme ihtiyacı içinde, patriarkanın kaybolacağı tahmini doğru çıkmadı. Marksistler yalnızca patriarkanın gücünü ve esnekliğini azımsamakla kalmadılar, aynı zamanda sermayenin gücünü abarttılar. Marksistler, kapitalizmin feodal ilişkileri koparan yeni toplumsal gücünü, hakikatte çok güçlü olarak tasavvur ettiler. Çağdaş gözlemciler, “saf” kapitalizm eğilimleri ile günlük pratikte tarihsel güçlerle karşı karşıya gelen “gerçek” kapitalizmin eğilimleri arasındaki farkı görmede daha iyi durumdalar. Sermaye ile ırksal düzenlemeler arasındaki ortaklık ve iş pazarının bölünmesi tartışmaları, “saf” kapitalist güçlerin tarihsel gerçeklikle nasıl karşılaştıkları konusunda yeni örnekler sağlar. Bu süreçte, kapitalizm tarafından büyük esneklik gösterilmiştir.

Güney Afrika üzerine çalışan Marksistlerin, ırksal düzenlemelerin herkesin eşit bir şekilde proleterleşmesine izin vermeyebileceğini iddia etmelerine karşın, bu, ırksal engellerin sermaye birikimini engelleyeceği anlamına gelmez[46]. Soyut olarak, analistler, hangi düzenlemelerin kapitalistlerin en fazla artı-değeri sağlamalarına izin vereceği hakkında tartışabilirler. Yine de, belli bir tarihsel durumda kapitalistler, toplumsal kontrol, işçi gruplarının direnişi ve devletin müdahalesinden kaygı duymak durumundalar. Devlet, toplumun tümüyle yeniden üretimini sağlamak için müdahalede bulunabilir; sermayenin en kötü eğilimlerini ortadan kaldırmak için, bazı kapitalistleri polis kuvvetiyle kontrol altında tutmak gerekli olabilir. Bu faktörleri göz önüne alarak, kapitalistler elde edilebilir olan en büyük karları maksimize ederler. Amaç toplumsal kontrol olduğunda , kapitalistler işi belli bir biçimde organize ederler, burada sermayeye ilişkin hiçbir şey tek başına, ücretli iş gücünde kimin (yani, hangi bireyler hangi atfedilen özelliklerle) yüksek, kimin alçak pozisyonları işgal edeceğini belirlemez. Tabii, bu işi organize etme biçimi, kapitalistlerin baskın toplumsal grubu oluşturmalarına ve ırkçı (ve cinsiyetçi) olabilmelerine yardımcı olur. Kapitalizm, ikincil grupların olduğu kadar hakim grupların da atfedilen özelliklerini devralır.

Tekelci sermayenin işçi pazarında bölünme yaratma eğilimi hakkında son zamanlarda yürütülen tartışmalar, bu anlayışla uygunluk içindedir [47]. Kapitalistler, atfedilen özellikleri işçi sınıfını bölmek için kullanarak, işgücünde kasti bölünme yarattıklarında bu, açıkça, dar anlamda birikim ihtiyacından çok toplumsal kontrol ihtiyacından kaynaklanır [48]. Ve zaman içinde, bu bölme girişimlerinin tümü (bölmede) hem başarılı hem de karlı olmazlar. Sermayenin işgücüne şekil verme yeteneği, hem dar anlamda birikimin belli zorunluluklarına (örneğin, üretim çok sayıda işçi arasında iletişimi gerektirecek şekilde mi düzenlenmiştir? Eğer böyleyse, bunların hepsinin aynı dili konuşmaları daha yararlıdır) [49] hem de bir toplumdaki, sermayeyi adapte olmaya zorlayan/teşvik edebilen toplumsal güçlere (Güney Afrika'da beyazlar ve siyahlar için ayrı lavabo olanaklarının sürdürülmesi, yalnızca kapitalistlere ekonomik maliyet getirdiği şeklinde anlaşılabilir ancak, bu ekonomik maliyet, Güney Afrikalı beyazları siyahlarla birlikte yıkanmaya zorlamaya çalışmanın toplumsal maliyetinden daha azdır) bağlıdır.

Kapitalist gelişmenin yönü konusundaki ilk argümanımız sermayenin çok güçlü olmadığı ise, ikincisi sermayenin büyük ölçüde esnek olduğudur. Sermaye birikimi, daha önce var olan toplumsal biçimlerle karşı karşıya gelir, ve onları hem yıkar hem de onlara adapte olur. Sermayenin adaptasyonu, bu daha önce var olan biçimlerin yeni çevrelerde ısrarla kalma konusundaki gücünün bir yansıması olarak görülebilir. Yine de, bu yeni çevrelerde tutunsalar da, daha önce var olan bu biçimler değişmez değildirler. Irk ve cinsiyetin bugün olduğu biçimiyle anlaşılmasını sağlayan ideolojiye, örneğin birikim sürecinde, ırksal ve cinsel bölünmelerin kuvvetlendirildiği belli yollarla, sağlam bir şekilde biçim verilir.

Günümüzde aile ve aile ücreti

Yukarıda, kapitalizm ve patriarkaya ilişkin olarak, adaptasyon ya da karşılıklı intibakın, yirminci yüzyılın başında, aile ücretinin gelişimi biçimini aldığını iddia ettik. Aile ücreti, patriarka ve kapitalizm arasındaki ortaklığı pekiştirdi. İddia ediyoruz ki, kadınların, özellikle İkinci Dünya Savaşından bu yana artan bir şekilde iş gücüne katılımına karşın, aile ücreti hala, öncelikle onların ev işlerinden, erkeklerin de ücretli işten sorumlu oldukları, günümüzdeki cinsiyete dayalı iş bölümünün temel taşıdır. Kadınların iş pazarındaki düşük ücretleri, (çocuklara başka birisi tarafından bakılması ihtiyacıyla birleştiğinde), ailenin gerekli bir gelir toplama birimi olarak varlığının devam etmesini garanti altına alır. Aile ücretiyle

desteklenen aile, bu nedenle, kadınların emeğinin aile içinde ve dışında erkekler tarafından kontrol edilmesine olanak sağlar.

Kadınların ücretli işe girişlerinin artması ailede (Kautsky ve Engels'in ondokuzuncu yüzyılda işaret ettikleri gerilimi çok andıran) bir gerilime yol açabilse de, bunun sonucunda aile ve cinsiyete dayalı iş bölümü kavramları ve gerçekliklerinin, kısa bir süre sonra kaybolacağını düşünmek yanlış olacaktır. Cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların kadın işlerinde çalıştığı - yani yalnızca evde yapmaya alışkın oldukları, yemek yapma ve sofraya kurma, her tür temizlik, insanların bakımını sağlama, vs. türünden işler yapmalarıyla- iş pazarında, yeniden ortaya çıkar. Bu işler düşük statülü ve düşük ücretli oldukları için, maddi temeli bir dereceye kadar aileden ücretli işe, aile temelli patriarkadan sanayi temelli patriarkaya geçse de, patriarkal ilişkiler değişmemiş olarak kalır [50].

Sanayi temelli patriarkal ilişkiler, çok çeşitli yollarla güçlendirilir. Kadınlara düşük ücretler, daha az hak ve çok az yükselme fırsatı veren sendika toplu sözleşmeleri, yalnızca atalardan kalma kalıntılar değildir, -cinsiyetçi tutum ya da erkek üstünlükçü ideolojinin bir davası olarak- bunlar, patriarkal sistemin maddi temelini korurlar. Bazıları patriarkanın günümüzde ailede olmadığını ileri sürecek kadar ileri gitseler de (örneğin, Steward Ewen, Captains of Consciousness)[51], biz bunu yapmayacağız. Sermaye ile patriarka arasındaki uzlaşmanın koşulları, daha önce ailede yapılan ek görevlerin sermayeye katılmasıyla ve kadınların iş gücünün yerleşim mekanının kaymasıyla[52] değişmesine karşın, bunun yanı sıra, yukarıda tartıştığımız gibi, iş pazarında yüksek derecedeki iş ayrımcılığının neden olduğu ücret farklılıklarının, kadınları evlenmeye teşvik ederek, aile ve onunla birlikte ev içi iş bölümünü güçlendirdiği de, doğrudur. Aile ücreti "ideali" -bir erkeğin tüm ailenin bakımını sağlamaya yeterli derecede kazanması- hem erkek hem de kadınların ailenin nakit gelirine, kazandıkları ücret yoluyla katkıda bulundukları yeni bir ideale yol açıyor olabilir. Demek ki, ücret farklılıkları, patriarkanın, yani erkeklerin kadınların iş gücü üzerindeki kontrollerinin sürdürülmesi için, artan bir şekilde gerekli olacaktır. Ücret farklılıkları, kadınların işinin erkeklerine göre ikincil olarak tanımlanmasında yardımcı olacaktır ve aynı zamanda bu, kadınların erkeklere olan gerçek ekonomik bağımlılıklarının sürmesini gerekli kılar. İş pazarındaki ve başka her yerdeki cinsiyete dayalı iş bölümü, onun sürdürülmesine hizmet eden patriarkanın tezahürü olarak anlaşılmalıdır.

Pek çok kişi, şu anda kapitalizm ile patriarka arasında ortaklık olmasına karşın, uzun dönemde patriarkanın kapitalizm için çekilmez olduğunun ortaya çıkabileceğini; kapitalizmin nihai olarak hem aile ilişkilerini hem de patriarkayı yıkabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu argüman, (ailenin onun bir örneği olmadığı) kapitalist toplumsal ilişkilerin evrenselleşme eğiliminde olduğu, yani kadınların artan bir şekilde para kazanabilecekleri ve giderek ailedeki ikincil konumlarına boyun eğmeyi reddedecekleri, ve ailenin özellikle kadınlar ve çocuklar için baskıcı olmasından dolayı, insanların aile dışında kendilerini geçindirir hale gelir gelmez bu kurumun çökeceği, mantıksal sonucuna varmaktadır.

Aile içinde somutlaşan patriarkal ilişkilerin sermaye tarafından bu kadar kolay bir biçimde yıkılabileceğini düşünmüyoruz ve aile sisteminin günümüzde dağılmakta olduğuna dair pek belirti görmüyoruz. Kadınların iş gücüne artan katılımlarının boşanmayı daha mümkün kılmasına karşın, boşanmaya teşvik eden şeyler kadınlar açısından çok güçlü değildir. Kadınların ücretleri, çok az kadının kendilerine ve çocuklarına yeterli ve bağımsız bir şekilde bakmasına izin vermektedir. Geleneksel ailenin çürümesi konusundaki belirti, en iyi ihtimalle zayıftır. Sınıflar arasında eşit bir dağılım gösteren boşanma oranı beklenildiği ölçüde bir artış göstermemiştir, dahası, yeniden evlenme oranı da oldukça yüksektir. 1970 nüfus sayımına

kadar, ilk evlenme yaşı, tarihsel düşüşüne devam ediyordu. 1970’den bu yana, insanların evlenmek ve çocuk yapmayı ertelemekte oldukları görülüyor; ama son zamanlarda doğum oranı yine artmaya başladı. Nüfusun daha büyük oranlarının artık geleneksel ailelerin dışında yaşadıkları doğru. Özellikle gençler, evlenip geleneksel aileyi kuruncaya kadar, anne-babalarının evlerini terk edip kendi evlerinde yaşıyorlar. Başta kadınlar olmak üzere daha yaşlı insanlar, çocukları büyüdükten sonra ve eşlerinden ayrılma ya da onların ölümü sonucunda, kendilerini evlerinde yalnız kalmış olarak buluyorlar. Bununla birlikte eğilimler, yeni genç kuşakların, yetişkin yaşamlarının bir döneminde, daha önce olduğundan çok daha büyük oranlarda çekirdek aileler oluşturacaklarını gösteriyor. 1930’dan itibaren doğan insan gruplarının evlenme ve çocuk yapma oranları, bir önceki gruplardan daha yüksekti. Evlilik ve çocuk yapma süreleri kısalıyor olabilir, ancak bunun tekrerrür oranı hala yayılıyor [53].

Sermayenin aileyi yıktığı argümanı, aile yaşamını çekici yapan toplumsal güçleri de gözden kaçırıyor. Çekirdek ailelerin psikolojik olarak yıkıcı olduğu eleştirilerine rağmen, rekabete dayalı bir toplumda aile hala, pek çok insan için gerçek ihtiyaçlara cevap veriyor. Bu yalnızca, uzun dönemli tek eşlilik için değil, hatta daha fazla, çocuk yetiştirme konusunda geçerli. Tek ebeveynli aileler, hem mali hem de ruhi yükü taşıyorlar. Özellikle işçi sınıfı kadınları için bu yükler, işgücü katılımının getirdiği “bağımsızlığı” aldatıcı hale getiriyor. Tek ebeveynli aileler, son zamanlarda siyasi analistler tarafından, yeniden evlenmeleri halinde iki ebeveynli aileler haline gelecek, geçici aile oluşumları olarak görülüyor[54] Kadınların iş gücüne artan katılımlarının etkisinin, boşanma oranlarındaki artıştan çok, aile içindeki cinsiyete dayalı iş bölümünün azalmasında görüldüğü belirtilebilir, ancak bunu kanıtlayacak deliller de eksiktir. Ev işlerini kimin yaptığı konusundaki istatistikler, kadınların ücret karşılığı çalıştığı ailelerde bile, son yıllarda bu konuda çok az değişiklik olduğunu göstermektedir; ev işlerinin çoğunu hala kadınlar yapmaktadır [55]. Ücret karşılığı çalışan kadınlar için çifte iş, bir gerçekliktir. Aile dışındaki, yani iş pazarındaki cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınları -kendileri ücret alsalar da- ekonomik olarak erkeklere bağımlı kılması yüzünden, bu olgu pek şaşırtıcı değildir. Patriarkanın geleceği, yalnızca aile ilişkilerinin geleceğinde saklı değildir. Çünkü, sermaye gibi patriarka da, şaşırtıcı bir şekilde esnek ve uyumlu olabilir.

Aile içinde ya da başka herhangi bir yerdeki patriarkal iş bölümü, kapitalizm için “nihai olarak” tahammül edilmez olsun ya da olmasın, patriarka şu anda kapitalizme şekil vermektedir. Aşağıda göstereceğimiz gibi, patriarka hem kapitalist kontrolü meşrulaştırır, hem de sermayeye karşı belli mücadele biçimlerinin meşruiyetini ortadan kaldırır.

Yirminci Yüzyılda ideoloji

Patriarka, erkekler arasındaki hiyerarşiyi kurup meşrulaştırarak (tüm gruplardan erkeklerin, en azından bazı kadınları kontrol etmesine izin vererek), kapitalist kontrolü artırır ve kapitalist değerler patriarkal doğrunun tanımlanmasına şekil verir.

Shulamith Firestone’nun teşhis ettiği psikolojik görüngü, bağımlılık ve hakimiyet ilişkilerinde neler olup bittiğinin belli örneklerini verir. Bu ilişkiler, erkeklerin -kadınlara çok görülen- toplumsal gücü gerçekliğinden kaynaklanır, ancak bunların kapitalist toplum şartları içinde, bu şartlar tarafından biçimlendirildiği gerçeği söz konusudur [56]. Radikal feministlerin açıkladığı biçimiyle erkeklerin özelliklerini -rekabetçi, mantıksal, hükmedici- incelersek, bunlar kapitalist toplumun egemen değerlerini tanımlamamıza çok benzerler.

Bu “rastlantı” iki yönden açıklanabilir. İlk olarak, ücretli işçiler olarak erkekler, işteki kapitalist toplumsal ilişkiler içinde yutulurlar, bu ilişkilerin getirdiği rekabet içine çekilirler ve

buna tekabül eden değerleri benimserler [57]. Radikal feminist erkek tanımındaki özellikler, kapitalist toplumlar açısından tümüyle uyumsuz değildi. İkinci olarak, erkekler ve kadınların gerçekten cinsel normların belirttiği gibi davranmadıkları zamanda bile, erkekler, egemen ideoloji içinde kıymet takdir edilen özelliklere kendileri adına sahip çıkarlar. Bu nedenle örneğin, Crestwood Hights'ın yazarları, meslek sahibi olan erkeklerin, (tercih edilen davranış biçimini sağlamak için, esas itibarıyla mantıksız güdülere başvuran teknikleri sıklıkla kullanmak suretiyle) günlerini kendilerine tabi kişilere manevra yapmakla geçirirlerken, kadınlar ve erkeklerin erkekleri, “mantıksal ve pragmatik” olarak nitelendirdiklerini saptadılar. Bunun yanı sıra kadınlar, çocuk büyüme ve yetiştirmenin bilimsel yöntemlerini öğrenmek için büyük enerji harcarlarken, Crestwood Hights'daki kadınlar ve erkekler, kadınları, “mantıksız ve duygusal” olarak nitelendirdiler [58].

Bu, kapitalist toplumlardaki “dişil” ve “eril” özellikleri açıklamaya yardım etmekle kalmaz, aynı zamanda kapitalist toplumlarda cinsiyetçi ideolojinin aldığı belli biçimi açıklamaya da yardım eder. Kadınların emeğinin, erkek egemenliği ve kapitalist üretimin sürdürülmesi çifte amacına hizmet etmesi gibi, cinsiyetçi ideoloji de, eril özellikler/kapitalist değerlerin yüceltilmesi, dişil özellikler/toplumsal ihtiyaçların kötülenmesi çifte amacına hizmet eder. Eğer kadınlar diğer toplumlarda alçaltılmış ya da güçsüzdülerse, erkeklerin buna getirdikleri nedenler (akla uydurmalar) de farklıydı. Kadınlara duygusal ve mantıksız oldukları gerekçesiyle tepeden bakılması, yalnızca kapitalist bir toplumda bir anlam ifade eder. Bu sıfatlar, rönesansta anlam ifade etmezlerdi. Yalnızca kapitalist bir toplumda kadınlara “bağımlılar” olarak tepeden bakmak bir anlam ifade eder. Feodal toplumlarda, “bağımlı” sıfatı, anlam ifade etmezdi. İş bölümünün, eşler ve anneler olarak ailedeki kadınların, büyük ölçüde kullanım değerlerinin üretimiyle ilgili olmalarını garanti altına almasından dolayı, bu faaliyetlerin kötülenmesi, sermayenin toplumsal olarak belirlenmiş ihtiyaçları karşılamadaki yetersizliğini gözden saklar, aynı zamanda erkek egemenliği için bir temel oluşturarak, kadınları erkeklerin gözünde küçültür. Bunun bir örneği, televizyon reklamlarının çelişikliğinde görülebilir. Bir taraftan reklamlar, toplumsal olarak belirlenen ihtiyaçların yerine getirilmesindeki gerçek engellere dikkat çekerler: giysileri tahrip eden, cildi tahriş eden deterjanlar, kalitesiz yapılmış her türlü mallar. Diğer taraftan, bu sorunlardan duyulan kaygı önemsizleştirilmelidir: bu, bu sorunlarla ilgilenmek durumunda olan işçilerle yani kadınlarla alay edilerek yapılır.

Patriarka ve kapitalizmin ortaklığını gösteren paralel bir argüman, iş gücündeki cinsiyete dayalı iş bölümü konusunda getirilebilir. Cinsiyete dayalı iş bölümü kadınları, düşük ücretli işlere ve kadınların rolüne uygun olduğu düşünülen görevlere yerleştirir. Kadınlar öğretmendirler, sosyal yardım uzmanlarıdır ve sağlık alanındaki işçilerin büyük bölümünü oluştururlar. Kadınların bu işlerde oynadıkları bakıp-besleyici roller düşük statüdedir, çünkü kapitalizm kişisel bağımsızlığı ve özel girişimin toplumsal ihtiyaçları karşılama yeteneğini vurgular, bu vurgu, kollektif bir şekilde sağlanan toplumsal hizmetlere duyulan ihtiyaçla çelişir. Kadınlar tarafından yerine getirildiği için bakıp-besleme görevlerinin toplumsal önemi azımsanabildiği sürece, sermayenin değişim değeri üzerindeki önceliğinin, kullanım değerleri için olan taleple karşılaştırılmasından kaçınılabılır. Dolayısıyla, işçi sınıfını bölen ve zayıflatan, feminizm değil cinsiyetçiliktir.

IV- Daha İleri Giden Bir Birliğe Doğru

Pek çok sorun bizim için hala incelenmeyi bekliyor. Burada kullandığımız şekliyle patriarka, analitik olmaktan çok, daha tanımlayıcı bir terim olarak kalıyor. Eğer Marksizmin tek başına eksik ve radikal feminizmin tek başına yeterli olmadığını düşünüyorsak, o zaman yeni

kategoriler geliştirmeye ihtiyacımız var. Görevimizi zorlaştıran şey, iş bölümü türünden aynı belirtici niteliklerin, sıklıkla hem patriarkayı hem de kapitalizmi güçlendirmesi ve adamakıllı patriarkal kapitalist bir toplumda, patriarka mekanizmasını soyutlamanın güçlüğüdür. Bununla birlikte, bu, yapmamız gereken şeydir. Bazı hareket noktalarına işaret ettik: kadınların iş gücünden kimin yarar sağladığına bakmak, patriarkanın maddi temelini ortaya çıkarmak, erkekler arasındaki hiyerarşı ve dayanışma mekanizmalarını araştırmak. Sormamız gereken sorular sonsuzdur.

Patriarkal bir sistemin hareket yasalarından söz edebilir miyiz? Patriarka feminist mücadeleyi nasıl doğurur? Gelişmiş kapitalist toplumların dışındaki toplumlarda, cinsler arasında ne tür mücadele ve cinsel politikalar görebiliriz? Patriarkal sistemin çelişkileri nelerdir ve bunların kapitalizmin çelişkileriyle ilişkisi nelerdir? Patriarkal ilişkilerin feminist hareketin ortaya çıkmasını sağladığını ve sermayenin sınıf mücadelesini doğurduğunu biliyoruz -fakat feminizmin sınıf mücadelesiyle ilişkisi tarihsel şartlarda nasıl sonuna kadar oynandı? Bu bölümde, bu son soruya bir cevap vermeye çalışacağız.

Feminizm ve sınıf mücadelesi

Tarihsel olarak ve günümüzde, feminizm ve sınıf mücadelesinin ilişkisi ya tamamıyla ayrı yollarda (bir tarafta “burjuva” feminizm, diğeri tarafta sınıf mücadelesi) ya da sol içinde olmuştur, yani feminizm Marksizmin hakimiyeti altına girmiştir. İkincisine bakarsak bu, hem Marksizmin analitik gücü, hem de sol içinde erkeklerin gücü sonucu ortaya çıkmıştır. Bunlar, hem sol ile açık mücadeleler hem de Marksist feministler için çelişkili bir durum ortaya çıkarmıştır.

Kendilerini aynı zamanda radikaller olarak (sistem karşıtı, anti- kapitalist, anti-emperyalist, sosyalist, komünist, Marksist vb.) gören çoğu feminist, kadın hareketinin radikal kanadının ivme kaybettiğı, liberal tarafın ise zamanı yakaladığı ve başa geçtiğinin görüldüğü konusunda hemfikirler. Hareketimizin, ne yaparsak yapalım, toplumdaki kapitalist ve patriarkal ilişkilere sıklıkla köklü bir şekilde meydan okuyacak biçimde, bilinç yükseltmek için, daha çok kadını hareket içine çekmek için (kolaylıkla çekilebileceklerden daha fazlası), toplumda kadın meselesinin görünürlüğünü artırmak için çalıştığı, o enerjik ve heyecanlı dönemi artık gerilerde kaldı. ?imdi, hareketin bir bölümünün evcilleştirildiğı ve -örneğin, yargıçların, ev kadınları olarak uzun dönem evli kalmış kadınların artık nafakaya ihtiyaçları olmadığı, çünkü artık tüm kadınların kurtulduğunun bilindiğini ileri sürdükleri davalarda görüldüğü gibi- “feminizmin” kadınlara karşı kullanıldığını hissediyoruz. ABD’de, bugüne kadar Eşit Haklar Değışikliğı’nin çıkarılmasını sağlamadaki başarısızlık, pek çok kadın arasında, feminizmin kadınlara karşı kullanılmaya devam edileceğı yolundaki mantıki korkunun varlığını ve ayrıca, hareketimizi yeniden değıerlendirme ve hareketin neden bu şekilde evcilleştirildiğini analiz etmek için varolan gerçekte ihtiyacı göstermektedir. Bu yeniden değıerlendirme sürecinde, yardım için Marksizme başvurmak bizim için mantıklı olanıdır, çünkü Marksizm gelişmiş bir toplumsal değıişim teorisidir. Marksist teori, feminist teoriyle karşılaştırıldığında iyi geliştirilmiş bir teoridir ve onu kullanma girişimimizde, bazen feminist amaçlardan saptırıldık.

Sol, kadın hareketini genellikle sosyalist devrim amacı için tehlikeli olarak görerek, kadın hareketi konusunda her zaman çelişik duygular içinde olmuştur. Solcu kadınlar feminizmi benimsediklerinde bu, solcu erkekler için kişisel olarak tehdit edici olabilir. Ve kuşkusuz pek çok sol örgüt kadın emeğinden yararlanır. Bu nedenle, pek çok sol analiz (hem ilerici hem de geleneksel biçimlerde) teorik ve politik olarak kendine hizmet eder. Bunlar, kadın sorunu

konusunda bağımsız bir anlayış geliştirme girişimlerini bir tarafa bırakarak, bu sorun hakkında “sol”un analizlerini benimsemeleri için, kadınları etkilemek isterler. Bu baskıya bizim cevabımıza gelince, Marksist analize yöneldiğimize göre, bu örneği kullanarak “erkek kardeşliğine” katılmaya çalışmamız, ve kendi siyasi pratiğimizi geliştirmek için kadınların durumunu analiz etmeye çalışmak yerine, mücadelemizi bu kardeşliğin gözünde haklı çıkarmaya çabalama sonucuna varmamız doğaldır. Son olarak, pek çok Marksist, kadın sorunu konusunda geleneksel Marksist analizin açıklamalarını tatmin edici bulmaktadır. Onlar, sınıfı, kadınların içinde bulundukları durumun anlaşılabilirliği uygun bir çerçeve olarak görürler. Onlara göre, kadınlar işçi sınıfının parçası olarak anlaşılmalıdır; işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadelesi, erkekler ve kadınlar arasındaki herhangi bir çatışmaya öncelikli gelmelidir. Cinsiyet çatışmasının, sınıf dayanışmasına müdahale etmesine izin verilmemelidir.

ABD’deki ekonomik durumun son birkaç yıldır kötüye gitmesiyle, geleneksel Marksist analiz kendini yeniden ortaya koydu. Altmışlarda, vatandaşlık hakları hareketi, öğrenci özgür ifade hareketi, savaş karşıtı hareket, kadın hareketi, çevre hareketi ve profesyonel ve beyaz yakalı grupların artan militanlığının hepsi, Marksistler için yeni sorular ortaya atıldılar. Ancak şimdi, enflasyon ve işsizlik gibi açık ekonomik sorunların geri gelişi, bu taleplerin önemini gözden kaybetti ve sol (dar olarak tanımlanan) “asli hedefler”e yönelik işçi sınıfı politikasına geri döndü. Sayıları giderek artan “Marksist-leninist ön-parti” hizipler, hem doktrin hem de pratikte, kendini adanmış anti-feministlerdir. Bunun yanı sıra, akademik solda, feminist meselelerin varlığının da azalmakta olduğu işaretleri vardır. Günlük bakım konusu, sol konferanslardan yok olmaktadır. Marksizm ya da ekonomi-politiğin entelektüel olarak kabul edilebilir olmasıyla, liberal akademinin “eski çocuklar” ağının yanı sıra, görünüşteki gençlik ve radikalizmine rağmen üyelikte eril olan, bunun kopyası bir Marksist ve radikal “yeni çocuklar” ağı ortaya çıkar.

Bu budalaca boş lafları bırakmaları ve “ciddi” devrimciler olmaları için radikal kadınlar üzerindeki baskı artmıştır. Bizim çalışmamız, enflasyon ve işsizlikle karşılaştırıldığında, boşa zaman harcamak olarak görülür. Bizim işsizliğimizin bir krizde hiçbir zaman ele alınmaması, erkek egemenliğinin arazıdır. 1930’lardaki son büyük ekonomik krizde, büyük orandaki işsizlik kısmen kadınların çok çeşitli işlerden çıkarılmasıyla giderildi -her ailede tek bir ücretli çalışan olacaktı ve bu iş erkeğindi. Kapitalizm ve patriarka kendine geldi -krizden güçlenerek çıktı. Ekonomik krizlerin, dengesizlikleri düzelterek kapitalizm için onarıcı bir işlevi olması gibi, krizler patriarkaya da hizmet edebilir. 1930’lar, kadınları tekrar kendi yerlerine oturtmuştur.

Feminizmin meselelerinin irdelenmesinden ve pratiğinden vazgeçilmesi halinde, sermayeye ve patriarkaya karşı verilen mücadele başarılı olamaz. Sadece kapitalist baskı ilişkilerini yok etmeyi amaçlayan bir mücadele başarısız olacaktır, çünkü patriarkal baskı ilişkileri içinde bunlara sağlanan destek, gözden kaçırılmış olacaktır. Bunun yanı sıra, kadınlar için yararlı sosyalizm türünün tanımlanması için patriarkanın analizi esastır. Kadınlar ve erkekler, kapitalizmi yıkmaya ihtiyacı paylaşıyorlar da, kendi toplumsal cinsiyet gruplarına özgü çıkarlarını da korurlar. Mücadelesi verilen sosyalizmin kadınlar ve erkekler için aynı olup olmadığı -kısa hikayemizden, tarihten ve erkek sosyalistlerin açısından bakıldığında- pek açık değildir. İnsani bir sosyalizmin yalnızca, yeni toplumun ve sağlıklı bir kişinin nasıl olması gerektiği konusunda görüş birliği sağlaması yetmeyecektir, daha somut olarak, bu sosyalizm erkeklerin ayrıcalıklarından vazgeçmelerini de gerektirecektir.

Kadınlar olarak, geçmişte pek çok kez yapıldığı gibi, görevlerimizin önemi ve aciliyeti konusunda söyleyecek sözümüzün kalmamasına izin vermemeliyiz. Feminist amaçlardan vazgeçmemiz için girişilen, gizli ve açık baskıya karşı savaşmalıyız.

Bu, iki tür stratejik düşünceyi ortaya atar. Birincisi, sosyalizmi kurmak için verilecek mücadelenin, farklı çıkarlara sahip grupların ittifak oluşturdıkları bir mücadele olması gerekir. Kadınlar, devrimden sonra kendilerini kurtarması için erkeklere güvenmemelidirler, bu kısmen, erkeklerin bunun nasıl yapılacağını bildiklerini düşünmek için bir neden olmaması, kısmen de onların bunu yapmak için bir nedenleri olmaması yüzündendir. Gerçekte, erkeklerin şimdiki çıkarları, bize uygulanan baskının sürmesindedir. Bunun yerine bizim, kendi örgütümüz ve kendi güç temelimize sahip olmamız gerekir. İkinci olarak, kapitalizmdeki cinsiyete dayalı iş bölümünün kadınlara, insanların karşılıklı bağımlılığı ve ihtiyaçlarının ne olduğunu anlamayı öğrendikleri bir pratik sağladığını düşünüyoruz. Erkekler sermayeye karşı uzun zamandır mücadele verirken, kadınlar ne için mücadele edeceklerini bilmektedirler 59. Genel bir kural olarak, erkeklerin kapitalizm ve patriarka içinde durumu, onların hem bakıp-besleme, paylaşma ve büyütme konusundaki insani ihtiyaçları, hem de hiyerarşik ve patriarkal olmayan bir toplumun bu ihtiyaçları karşılama potansiyelini kabul etmelerini engeller. Erkeklerin bilincini artırsak bile, potansiyel kazançları ve potansiyel kayıplarını hesaplayabilir ve statükoyu seçerler. Erkeklerin zincirlerinden başka kaybedecek çok şeyleri vardır.

Sosyalist feministler olarak, hem patriarka hem de kapitalizme karşı mücadeleyi içine alan bir pratik oluşturmamızdır. Yaratmak istediğimiz toplumun, karşılıklı bağımlılığın kabul edilmesinin utanç olmaktan çok kurtuluş olduğu, bakıp-beslemenin baskıcı bir iş değil evrensel olduğu, erkeklerin somut olduğu kadar sahte olan özgürlüklerini kadınların desteklemeye devam etmedikleri bir toplum olduğu konusunda ısrarlı olmalıyız.

* Alındığı kaynak: Heidi Hartmann ve diğerleri, *Women and Revolution: The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism / A Debate on Class and Patriarchy*, (Der.: Lydia Sargent) Pluto Press, London 1981

[1] “Karı ve koca birdir ve bu bir kocadır” şeklinde ifade edilen İngiliz hukuku, “evlilikte karı ve kocanın kanun önünde bir kişi olduğunu kabul eder: yani kadınların mevcudiyeti ya da yasal varlığı evlilikte askıya alınır, ya da en azından Kocanın kine dahil edilir ve onunla birleştirilir”, I. Blackstone, *Commentaries* 1965, s. 442-445, Kenneth M. Davidson, Ruth B. Ginsburg ve Herma H. Kay, *Sex Based Discrimination* (St. Paul, Minn.: West Publishing Co., 1974) s. 117, içinde.

[2] Frederick Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, Eleanor Burke Leacock’un giriş yazısıyla düzenlenen, (New York: International Publishers, 1972).

[3] Frederick Engels, *The Condition of the Working Class in England*, (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1958). Özellikle bak. s. 162-66 ve 296.

[4] Eli Zaretsky, “Capitalism, the Family and Personal Life”, *Socialist Revolution*, No. 13-14’te (Ocak-Nisan 1973) I. Bölüm, s. 66-125 ve No. 15’te (Mayıs-Temmuz 1973) II. Bölüm, s. 19-70. Ayrıca Zaretsky, “Socialist Politics and the Family”, *Socialist Revolution* (şimdiki *Socialist Review*). No. 19 (Ocak-Mart 1974), s. 83-98, ve *Capitalism, the Family and Personal Life* (New York: Harper & Row, 1976). Bruce Brown’ın *Marx, Freud and the Critique of Everyday Life* (New York, Monthly Review Press, 1973) ve Henri Lefebvre’in *Everyday Life in the Modern World* (New York: Harper & Row, 1971) adlı eserleri, analizlerinin kadınlarla ilişkili olduğunu iddia ettikleri sürece Zaretsky ile aynı gruba konulabilir.

[5] Burada Zaretsky, kadınların kapitalizmle olan ilişkilerinin erkeklerden farklı olduğu

- iddiasını, analizinin köşetaşı yapan Margaret Benston'u, ("The Political Economy of Women's Liberation", *Monthly Review*, Cilt 21, No. 4, Eylül 1961, s. 13-27) izliyor. Benston, kadınların evde kullanım değeri ürettiklerini, erkeklerin ise iş pazarında değişim değeri ürettiklerini iddia etti. Benston, kadınların işini kapitalizm öncesi olarak nitelendirdi (ve kadınların ortak işinin, onların siyasi birliğinin temelini sağlayacağını düşündü.) Zaretsky analizini, kadınların ve erkeklerin içindeki bu temel farklılık üzerine inşa eder ancak, bunların her ikisini de kapitalist olarak sınıflandırır.
- [6] Zaretsky, "Personal Life", Bölüm I, s. 114.
- [7] Mariarosa Dalla Costa, "Women and the Subversion of the Community", *The Power of Women and the Subversion of the Community* içinde, Mariarosa Dalla Costa ve Selma James (Bristol, England: Falling Wall Press, 1973; ikinci baskı) broşür, 78 s.
- [8] Yukarıda 7. dipnotta belirtilen orijinal makalede, Dalla Costa'nın ev işi için ücret talebinin, kadınların ev kadınlığı rollerini daha da kurumsallaştıracaklarını söylemesi (s. 32, 34), ancak bir notta (n. 16, s. 52), bu talebin popülerliğinden ve bunun bir bilinç yükseltme aracı gibi kullanılmasından söz etmesi, vurgulanmaya değer. O zamandan bu yana kendisi bu talebi aktif olarak desteklemiştir. Bak.: Dalla Costa, "A General Strike", *All Work and No pay: Women, Housework and the Wages Due* içinde, editörler Wendy Edmond ve Suzie Fleming (Bristol, England: Falling Wall Press, 1975).
- [9] Makale metninde şöyle yazar: "şunu açıklığa kavuşturmalıyız ki, ücret içinde, ev işi yalnızca kullanım değeri üretmez, bu aynı zamanda artı değer üretimi için esastır" (s. 31).
12. Dipnotta, "Kesin olarak söylemek istediğimiz şey, bir iş olarak ev işinin Marksist anlamda üretici olduğu, yani artı değer ürettiğidir" denilmektedir. (s. 52. Vurgu orijinalinde vardır). Bildiğimiz kadarıyla, bu iddia, ev işi için ücret grubu tarafından hiçbir zaman daha katı bir şekilde yapılmamıştır. Bununla birlikte Marksistler bu iddiaya çok karşılık vermişlerdir.
- [10] Bu tartışmanın literatürü Lisa Vogel'i, "The Earthly Family", *Radical America*, Cilt 7, No. 4-5 (Haziran-Ekim 1973), s. 9-50; Ira Gerstein'i, "Domestic Work and Capitalism", *Radical America*, Cilt 7, No. 4-5 (Temmuz-Ekim 1973) s. 101-128; John Harrison'ı, "Political Economy of Housework", *Bulletin of the Conference of Socialist Economists*, Cilt 3, No. 1 (1973); Wally Secombe'yi, "The Housewife and her Labour under Capitalism", *New Left Review*, No. 83 (Ocak-şubat 1974), s. 3-24; Margaret Coulson, Branka Magas ve Hilary Wainwright'ı, "The Housewife and her Labour under Capitalism' A CritiqueK", *New Left Review*, No. 89 (Ocak-şubat 1975), s. 59-71; Jean Gardiner'i "Women's Domestic Labour", *New Left Review*, No. 89 (Ocak-Şubat 1975), s. 47-58; Ian Gough ve John Harrison'u, "Unproductive Labour and Housework Again", *Bulletin of the Conference of Socialist Economists*, Cilt 4, No. 1 (1975); Jean Gardiner, Susan Himmelweit ve Mauren Macintosh'u, "Women's Domestic Labor", *Bulletin of the Conference of Socialist Economists*, Cilt 4, No. 2 (1975); Wally Secombe'yi, "Domestic Labour: Reply to Critics", *New Left Review*, No. 94 (Kasım-Aralık 1975), s. 85-96; Terry Fee'yi, "Domestic Labour: An Analysis of Housework and its Relation to the Production Process", *Review of Radical Political Economics*, Cilt 8, No. 1 (İlkbahar 1976), s. 1-8; Susan Himmelweit ve Simon Mohun'u, "Domestic Labour and Capital", *Cambridge Journal of Economics*, Cilt 1, No. 1 (Mart 1977), s. 15-31, içermektedir.
- [11] ABD'de, ev işi için ücret grubuna en sık getirilen siyasi eleştiri, onun oportünizmi olmuştur.
- [12] Laura Oten bunu, işçi sınıfı için, "Welfare of Women in Laboring Families: England, 1860-1950"de belgeler., *Feminist Studies*, Cilt 1, No. 3-4 (Kış-İlkbahar 1973), s. 107-25.
- [13] Stephen Hymer, Engels'in Ailenin Kökeni'ndeki analizinin temel zayıflığına; Engels'in aile içindeki emek sürecini analiz etmede yetersiz kalması yüzünden meydana gelen bir zayıflığa işaret eder. Engels, erkeklerin tek eşliliği yürüttüklerini çünkü, mallarını kendi

çocuklarına miras bırakmak istediklerini öne sürer. Hymer, küçük burjuvazinin muhtemel mirasını, “hediye” olmak bir yana, çocukların babaları için çalışmalarını sağlamak amacıyla, araç olarak kullandıklarını iddia etti. Bu yüzden, emek sürecine ve kimin kimlerin emeğinden yarar sağladığına bakılmalıdır.

[14] Bu bir izahtır. Karl Marx şöyle yazar: “İşçi sınıfının korunması ve yeniden üretimi, sermayenin yeniden üretimi için gerekli bir koşuldur ve hep böyle olmalıdır. Ancak sermaye, bunun yerine getirilmesini güvenli bir şekilde, işçilerin kendilerini koruma ve üreme içgüdülerine bırakabilir.” (*Capital* (New York: International Publishers, 1967), Cilt 1, s. 572).

[15] Herry Braverman, *Labor and Monopoly Capital* (New York: Monthly Review Press, 1975).

[16] Juliet Mitchell, *Women’s Estate* (New York: Vintage Books, 1973), s. 92.

[17] Engels, Ailenin Kökeni, “İlk Baskının Önsözü”, s. 71-72. Bu alıntının devamı şöyledir: “... bir yandan emeğin bir yandan da ailenin gelişme aşamasıyla.” Dolaşık olarak, emeğin aile içinde vuku bulmasının hariç tutulması ilginçtir; bu çalışmada bizim üstesinden gelmek istediğimiz kör nokta da kesin olarak budur.

[18] Juliet Mitchell, “Women: The Longest Revolution”, *New Left Review*, No. 40 (Kasım-Aralık 1966), s. 11-37, New England Free Press tarafından da yeniden basıldı.

[19] Juliet Mitchell, *Psychoanalysis and Feminism* (New York: Pantheon Books, 1974). 20.

[20] Mitchell, *Psychoanalysis*, s. 412.

[21] Shulamith Firestone, *The Dialectic of Sex* (New York: Bantam Books, 1971).

[22] “Politics of Ego: A Manifesto for New York Radical Feminists” *Rebirth of Feminism* içinde bulunabilir. Edit. Judith Hole ve Ellen Levine (New York: Quadrangle Books, 1971) s. 440-443. “Radikal Feministler” tarihin en temel dinamiğinin, erkeklerin kadınlara hükmetmek için çabalamaları olduğunu öne süren feministlerdir. Bu çerçevede “radikal” anti-kapitalist, sosyalist, karşı-kültürel vb. anlamına gelmemektedir, ancak bunun, belli feminist inançlar dizisi ya da feminist gruba özgü bir anlamı vardır. Aralarında New York Radikal Feministleri’nin belki de en etkili oldukları radikal feminist yazının başka çalışmaları, *Radical Feminism*’de bulunabilir. Edit. Ann Koedt (New York: Quadrangle Press, 1972).

[23] Freud’un feminist eleştirisinde iktidar üzerinde yoğunlaşmak, ileri doğru atılmış önemli bir adımdır. Örneğin Firestone, küçük kızlar penisi “kışkandırsa” bunun, kızların, küçük oğlanların egemen bir sınıfın üyeleri olarak büyüdüklarını ve küçük kızların onların hakimiyeti altına girmek üzere yetiştiklerini anlamalarından kaynaklandığını iddia etmektedir. Nevroz değil iktidarsızlık, kadınların durumunun merkezidir. Son zamanlarda feministler Firestone’nu, bilinçaltı kavramının kullanışlılığını reddetmesinden dolayı eleştirdiler. Erkek egemenliğinin gücü ve sürekliliğini açıklamaya çalışırken, yeni feminist yazın, toplumsal cinsiyet temelli kişilik farklılıklarının temel doğasını, bilinçaltının kökenini ve takiben, bunların yok edilmesindeki güçlüğü vurgulamıştır. Bak.: Dorothy Dinnerstein, *The Mermaid and Minotaur* (New York: Harper Colophon Books, 1977), Nancy Chodorow, *The Reproduction of Mothering* (Berkeley: University of California Press, 1978) ve Jane Flax, “The Conflict Between Nurturance and Autonomy in Mother-Daughter Relationships and Within Feminism” *Feminist Studies*, Cilt 4, No. 2 (Temmuz 1978), s. 141-189.

[24] Kate Millet, *Sexual Politics* (New York: Avon Books, 1971), s. 25.

[25] Bu tür radikal feminist tarihin bir örneği, Susan Brown-miller’in *Against Our Will, Men, Women and Rape* (New York: Simon & Shuster, 1975).

[26] Burjuva sosyal biliminin patriarka görüşü için, bak.: örneğin, Weber’in geleneksel ve yasal otorite arasındaki ayrımı, Max Weber: *The Theories of Economic and Social Organisation*, edit. Talcott Parson (New York: The Free Press, 1964), s. 328-357. Bu görüşler ayrıca Elizabeth Fee’de de tartışılmıştır, “The Sexual Politics of Victorian Social

Anthropology”, *Feminist Studies*, Cilt 1, No. 3-4 (Kış-İlkbahar 1973), s. 23-29 ve Robert A. Nisbet, *The Sociological Tradition* (New York: Basic Books, 1966) özellikle 3. bölüm, “Community”.

[27] Bak.: Viana Muller, “The Formation of the State and the Oppression of Women: Some Theoretical Considerations and a Case Study in England and Wales”, *Review of Radical Political Economics*, Cilt 9, No. 3 (Sonbahar 1977), s. 7-21.

[28] Erkeklerin, kadınların önemli ekonomik kaynaklara erişmelerini kontrol etmeleri ve onların cinselliklerini sınırlamalarının özel yöntemleri, toplumdan topluma, yan gruptan yan gruba ve zamana göre büyük değişiklikler gösterir. Bununla birlikte, bu bölümde bizim patriarkayı göstermek için kullandığımız örnekler, özellikle batılı kapitalist ülkelerdeki beyazların deneyimlerinden alınmıştır. Farklılık, *Toward an Anthropology of Women*’da, edit. Rayna Rapp Reiter (New York: Monthly Review Press, 1975), *Women Culture and Society*’de, edit. Michelle Rosaldo ve Louise Lamphere (Stanford, California: Stanford University Press, 1974) ve *Females, Males, Families: A Biosocial Approach*’ta, Liba Leibowitz (North Scituate, Massachusetts: Duxbury Press, 1978), gösterilmektedir. Kadınların cinselliğinin kontrolü, çocukların konumuna sıkı sıkıya bağlıdır. (Erkekler ve kapitalistler) tarafından çocuklar için olan talebin anlaşılması, kadınların ikincil konumlarındaki değişikliklerin kavrayışı için çok önemlidir. Çocukların günümüzde ya da gelecekteki iş güçlerine ihtiyaç duyulduğu yerde, kadınların cinselliği, yeniden üretim ve çocuk büyütme yöneltilme eğiliminde olacaktır. Çocukların gereksiz görüldüğü yerde ise, kadınların yeniden üretim amacı dışındaki cinselliği teşvik edilir, ancak erkekler bu cinselliği, kendi ihtiyaçlarının karşılanmasına yöneltmeye çalışacaklardır. Cosmo kızı, çocuk yetiştirmekten “kurtulmuş” bir kadının tüm enerjisini erkekleri çekmeye ve tatmin etmeye yöneltmesine iyi bir örnektir. Cosmo’nun tüketim mallarının reklamlarındaki başarısının gösterdiği gibi, kapitalistler de kadın cinselliğini kendi amaçları için kullanabilirler.

[29] Gayle Rubin, “The Traffic in Women”, in *Anthropology of Women*, edit. Reiter, s. 159.

[30] Himmelweit ve Mohun, üretimin her iki unsurunun (insanlar ve şeyler) bir üretim biçimini tanımlamak için mantıken gerekli olduğunu belirtir, çünkü tanımı gereği, bir üretim biçimi kendi kendini yeniden üretme yeteneğine sahip olmalıdır. Her bir unsur tek başına, kendi kendine yeterli değildir. Basitçe koyarsak, şeylerin üretimi insanları gerektirir ve insanların üretilmesi şeyleri gerektirir. Kapitalizmin insanlara olan ihtiyacını kabul etmesine karşın Marx, insanların nasıl üretildiği ya da üretimin iki unsuru arasındaki bağlantıların ne olduğuyla ilgilenmedi. Bak.: Himmelweit ve Mohun, “Domestic Labor and Capital” (10. No’lu dipnot).

[31] Sosyalizme böylesine bir geçisin mükemmel bir tartışması için, bak.: Batya Weinbaum, k”*Women in Transition to Socialism: Perspectives on the Chinese Case*”, *Review of Radical Political Economics*, Cilt 8, No. 1 (İlkbahar, 1976), s. 34-58.

[32] Endüstri öncesi dönemde, kadınların ailelerinin geçimine -ya bir aile zanaatına katılarak ya da tarımsal faaliyetlerle- büyük ölçüde katkıda bulunmalarının hatırlanması önemlidir. Kadınlar için ücretli işin başlaması, bu katkının ailedeki erkeklerden bağımsız olarak yapılmasına hem izin verdi hem de bunu gerektirdi. Bu yenilik, kadınların para kazanmaları değil, parayı kocalarının ve babalarının kontrolü dışında kazanmalarıydı. Alice Clark, *The Working Life of Women in the Seventeenth Century*’de (New York: Norton, 1969), kadınların endüstri öncesi dönemdeki ekonomik rollerini ve kapitalizmin gelişmesiyle ortaya çıkan değişiklikleri açıklar. Burada Marx, Engels ve Kautsky’nin, kadınların kapitalizm öncesi dönemdeki rollerinden tamamıyla haberdar olmadıkları görülüyor.

[33] Karl Kautsky, *The Class Struggle* (New York: Norton, 1971) s. 25-26.

[34] Şunu ekleyebiliriz: “hanehalkı dışında”, Kautsky, *Class Struggle*, s. 26, vurgu bize ait.

[35] Neil Smelser, *Social Change and the Industrial Revolution* (Chicago: University of Chicago Press, 1959) s. 301., içinde.

[36] Bu örnekler, Heidi I. Hartmann, "Capitalism, Patriarchy and Job Segregation by Sex"ten alınmıştır, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Cilt 1, No. 3, bölüm 2 (İlkbahar 1976) s. 162-163.

[37] Fabrika yasalarının, bazılarının protestolarına karşı, tüm kapitalistlerin yararına çıkarılması gibi, kadınlar ve çocuklar için koruyucu yasalar da devlet tarafından, işçi sınıfının yeniden üretiminin sağlanması maksadıyla çıkarılmış olabilir. Yalnızca, tamamıyla faydacı devlet anlayışı, fabrika yasaları ve koruyucu yasaların, tavizler sağlayarak devlete meşruiyet kazandırdığını ve bunların işçi sınıfının taleplerine verilen cevaplar olduğunu inkar edecektir.

[38] Koruyucu iş yasaları ve kadınların daha kapsamlı bir tartışması için bak.: Ann C. Hill, "Protective Labor Legislation for Women: Its Origin and Effect". Bu makalenin teksir edilmiş (New Haven, Conn.: Yale Law School, 1970) bölümleri, kusursuz bir hukuk kitabı olan, Barbara A. Babcock, Ann E. Freeman, Eleanor H. Norton ve Susan C. Ross, *Sex Discrimination and the Law: Causes and Remedies*'de (Boston: Little, Brown & Co., 1975) yayınlanmıştır. Ayrıca bak.: Hartmann, "Job Segregation by Sex" s. 164-166.

[39] Alice Clark'ın *The Working Life of Women* ve Ivy Pinchbeck'in *Women Workers*'ı, üretimin evden alınarak kamulaştırılmasını, aile ücreti toplumsal normunu yaratan bir toplumsal düzenleme sürecinin izlediğini öne sürer. Heidi Hartmann, *Capitalism and Women's Work in the Home, 1900-1930*'da, (Yayınlanmamış doktora tezi, Yale University, 1974; yakında Temple University Press'te çıkacak) nitel verilere dayanarak, bu sürecin ABD'de 20. yüzyıl başlarında yaşandığını öne sürer. Bu hipotez, farklı yıllar için aile bütçeleri üzerine çalışmalar incelenerek ve farklı gelir grupları için, koca tarafından sağlanan aile geliri oranlarının eğilimi göz önüne alınarak, nicel olarak test edilebilmelidir. Ancak bu veriler, bizim dönemimiz için karşılaştırmalı olarak mevcut değildir. Aile ücreti çözümü, muhtemelen 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde zayıfladı. Carolyn Shaw Bell, "Working Women's Contribution to Family Income"da, *Eastern Economic Journal*, Cilt 1, No. 3, (Temmuz, 1974), s. 185-201, güncel veriler sunar ve günümüzde erkeğin ailede asli para kazanan kişi olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu öne sürer. Günümüzde ve yüzyılın başındaki gerçek durum ne olursa olsun, toplumsal normun, yani erkeklerin ailelerini geçindirmeye yetecek kadar kazanmaları gerektiği düşüncesinin, geçmişte ve günümüzde geçerli olduğunu iddia ediyoruz. Bunun norm olduğunu söylemek, bunun evrensel olarak başarıldığı anlamına gelmez. Aslında, dikkate değer olan, kesinlikle bu normun yerine getirilmesindeki başarısızlıktır. Bu nedenle, yeterli derecede yüksek ücretlerin olmadığı yerde, örneğin, ondokuzuncu yüzyılda göçmenler ve günümüzde üçüncü dünya Amerikalıları arasında, "normal" aile modellerinin gözden kaybolduğu gözlenmiştir. Oscar Handlin, *Boston's Immigrants*'da (New York: Atheneum, 1968) İrlandalı kadınların tekstil sektöründe istihdam edildiği, ondokuzuncu yüzyıl ortası Boston'unu ele alır; burada kadınlar tüm ücretli işçilerin yarısını oluşturur ve sıklıkla işsiz kocalarının bakımını sağlarlar. Siyah Amerikalılar arasındaki aile yapısı hakkındaki tartışma bugün hala devam etmektedir; bak.: Carol B. Stack, *All Our Kin: Strategies for Survival in a Black Community* (New York: Harper and Row, 1974) özellikle 1. bölüm. Pek çok aile için normun, kadınlar ve erkeklerin iş pazarında işgal ettikleri görece yerlerle desteklendiğini de iddia edeceğiz (aşağıya bak).

[40] Hartmann, *Women's Work*'te, yirminci yüzyılda, çalışmayan kadının, erkeğin yaşam standardının bir parçası olarak görüldüğünü ileri sürer (bak.: s. 136, n. 6), ve Gernstein "Domestic Work"te, çalışan kadın normunun, erkek iş gücünün değerinin tesbitine girdiğini iddia eder (bak, s. 121).

[41] Kadınların, evde erkekler için hizmet verdiği gerçeğinin önemi, gereğinden fazla vurgulanamaz. Pat Mainardi'nin "The Politics of Housework"te dediği gibi, "size uygulanan baskının ölçüsü, erkeğin direnişidir" (*Sisterhood is Powerful*'da, edit. Robin Morgan, New York: Vintage Books, 1970, s. 451). Mainardi'nin makalesi, -belki de bizim için Firestone'nun

aşk üzerine yazdıkları kadar önemlidir- kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerinin, ev işiyle örneklenmiş bir analizidir.

[42] Libby Zimmerman, birincil ve ikincil iş pazarlarındaki varlığın, New England'daki aile modelleriyle ilişkisini araştırmıştır. Bak.: Zimmerman'ın *Women in the Economy: A Case Study of Lynn, Massachusetts, 1760-1974* (Yayınlanmamış doktora tezi, Heller School, Brandeis, 1977). Batya Weinbaum, halen, iş pazarındaki aile rolleri ve yerleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bak.: Weinbaum'un "Redefining the Question of Revolution", *Review of Radical Political Economics*, Cilt 9, No. 3, (Sonbahar 1977), s. 54, 78 ve *The Curious Courtship of Women's Liberation and Socialism* (Boston: South End Press, 1978). Kapitalizm ve patriarka arasındaki karşılıklı etkileşim konusundaki başka çalışmalar, Zillah Eisenstein'da bulunabilir, edit. *Capitalist Patriarchy and the case for Socialist Feminism* (New York: Monthly Review Press, 1978).

[43] Kadınların tüketim meşguliyeti için, bak.: Batya Weinbaum ve Amy Bridges, "The Other side of the Paycheck: Monopoly Capital and the Structure of Consumption", *Monthly Review*, Cilt 28, No. 3 (Temmuz-Ağustos 1976), s. 88-103.

[44] Frankfurt Okulu'nun görüşleri için bak.: Max Horkheimer, "Authority and the Family", *Critical Theory içinde*, (New York: Herder&Herder, 1972) ve Frankfurt Toplumsal Araştırma Enstitüsü, "The Family", *Aspects of Sociology içinde* (Boston: Beacon, 1972).

[45] Carol Brown, "Patriarchal Capitalism and the Female-Headed Family", *Social Scientists (Hindistan)*; No. 40-41 (Kasım-Aralık 1975), ss. 28-39.

[46] Irksal düzenlemeler konusunda daha fazla bilgi için bak.: Stanley Greenberg, "Business Enterprise in a Racial Order", *Politics and Society*, Cilt 6, No. 2 (1976), ss. 213-240, ve Michael Burroway, *The Color of Class in the Copper Mines: From African Advancement to Zambianization* (Manchester, England: Manchester University Press, Zambia Papers No. 7, 1972).

[47] Bak, Michael Reich, David Gordon ve Richard Edwards, "A Theory of Labor Market Segmentation", *American Economic Review*, Cilt 63, No. 2 (Mayıs 1973), s. 350-365, ve iş pazarındaki bölünme konusundaki bir tartışma için, bak.: editörlüğü bu kişiler tarafından yapılan, *Labor Market Segmentation* (Lexington, Mass: D.C. Heath, 1975).

[48] Nitel yeterlilik (toplumsal kontrol ihtiyaçları) ve nicel yeterlilik (birikim ihtiyaçları) tartışması için, bak.: David M. Gordon, "Capitalist Efficiency and Socialist Efficiency", *Monthly Review*, Cilt 28, No. 3 (Temmuz-Ağustos), ss. 19-39.

[49] Örneğin, Milwaukee fabrikatörleri, üretimdeki işçileri ilk olarak etnik gruplara göre örgütlediler ancak daha sonra, teknoloji ve toplumsal kontrol ihtiyaçlarının değişmesiyle, tüm işçilere İngilizce öğretiler. Bak.: Gerd Korman, *Industrialization, Immigrants and Americanizers, the View from Milwaukee, 1866-1921* (Madison: The State Historical Society of Wisconsin, 1967).

[50] Carol Brown, "Patriarchal Capitalism"de, örneğin, kapitalizmde "aile temelli" patriarkadan, "endüstri temelli" patriarkaya geçmekte olduğumuzu ileri sürer.

[51] Steward Ewen, *Captains of Consciousness* (New York: Random House, 1976).

[52] Jean Gardiner, "Women's Domestic Labor"da (bak.: n. 10), sermayenin bakış açısından, kadın emeğinin mekanındaki kaymanın nedenlerini açıklığa kavuşturur. Gardiner, (gerçek ücretlerin seviyesi, emek arzı ve pazarların büyüklüğü açısından), büyüme ve iş döngüsünün çeşitli aşamalarında sermayenin ihtiyaçlarının neler olduğunu inceler. Gardiner, ekonomik patlama ya da hızlı gelişme dönemlerinde, ev işinin sosyalleştirilmesinin (ya da daha doğrusu kapitalize edilmesinin) hakim eğilim olacağı ve gerileme dönemlerinde, ev işinin geleneksel biçimiyle korunacağı olasılığını ileri sürer. İngiliz ekonomisinin muhtemel yönelimini değerlendirme girişiminde ise Gardiner, patriarkanın ekonomik ihtiyaçlarını göz önüne almaz. Biz bu yazıda, sermayenin yanı sıra patriarkanın göz önüne alınmaması durumunda, ekonomik sistemin muhtemel yöneliminin yeterince değerlendirilemeyeceğini öne

sürüyoruz.

[53] Çekirdek ailelerdeki bireylerin oranı konusunda, bak.: Peter Uhlenberg, "Cohort Variations in Family Life Cycle Experiences of U.S. Females", *Journal of Marriage and the Family*, Cilt 36, No. 5 (Mayıs 1974), ss. 284-92. Yeniden evlenme oranlarıyla ilgili olarak, bak.: Paul C. Glick ve Arthur J. Norton, "Perspectives on the Recent Upturn in Divorce and Remarriage", *Demography*, Cilt 10 (1974), ss. 301-14. Boşanma ve gelir seviyeleriyle ilgili olarak, bak.: Arthur J. Norton ve Paul C. Glick, "Marital Instability: Past, Present and Future", *Journal of Social Issues*, Cilt 32, No. 1 (1976), ss. 5-20. Ayrıca bak.: Mary Jo Bane, *Here to Stay: American Families in the Twentieth Century* (New York: Basic Books, 1976).

[54] Heather L. Ross ve Isabel B. Sawhill, *Time of Transition: The Growth of Families Headed by Women* (Washington, D. C.:The Urban Institute, 1975).

[55] Bak.: Kathryn E. Walker ve Margaret E. Woods, *Time Use: A Measure of Household Production of Family Goods and Services* (Washington D. C.: American Home Economics Association, 1976); ve Heidi I. Hartmann, "The Family as the Locus of Gender, Class and Political Struggle: The Example of Housework", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, Cilt 6, No. 3 (İlkbahar 1981).

[56] Richard Sennett ve Jonathan Cobb, *Hidden Injuries of Class'ta*, (New York: Random House, 1973), iş yaşamında, erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkilerde yaşanan, benzer psikolojik görüngü çeşitlerini inceler.

[57] Bu, bizim burada inceleyemeyeceğimiz, cinsiyetçilikte sınıf farklılıkları konusunda bazı ipuçları sağlamalı.

[58] Bak.: John R. Seeley, et al. *Crestwood Heights* (Toronto: University of Toronto Press, 1956) ss. 382-94. Erkeklerin yeri "üretim içinde" olarak karakterize edilebilirken, bu basitçe kadınların yerinin "üretim-dışı" olduğu anlamına gelmez -onların ödevleri de sermaye tarafından şekillendirilir. Kadının ücret karşılığı olmayan işi, günübirlik temelde toplumsal olarak belirlenmiş ihtiyaçlar karşılığında üretimin, kapitalist bir toplumda kullanım değerinin varlık şartının (bu da tüketimin temelidir) çözümüdür. Bu argümanın daha tam bir ele alınışı için bak.: Weinbaum ve Bridges, "The Other Side of the Paycheck" Kadınların değişim değerinin hakim olduğu bir toplumda "sadece" kullanım değeri sağlamaları, onları aşağılamak için kullanılabilir.

[59] Lisa Vogel, "The Earthly Family" (bak.: n. 10)./Teori ve Politika